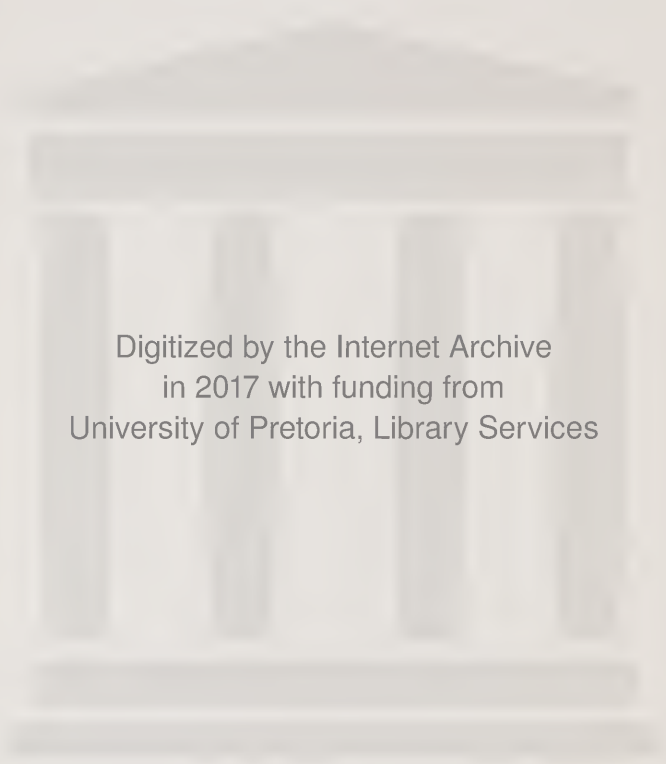

TYDSKRIF

vir letterkunde

MEI 1969
NUWE REEKS VII:2

Digitized by the Internet Archive
in 2017 with funding from
University of Pretoria, Library Services

tydskrif vir letterkunde

Redakteur: Coenie Rudolph

Skakelredaksie

*J. J. Brits
W. A. de Klerk
André Demedts
B. le Roux
Joan Lötter
Koos Meij*

*Eben Meiring
Mic-jeanne Moelaert
P. J. Nienaber
Z. J. Pretorius
P. D. v. d. Walt
M. M. Walters*

Mei 1969

Nuwe reeks VII : 2

REDAKSIE-ADRES:

Die Redakteur, Wenningstraat 24, Groenkloof, Pretoria.

L.W. Ongebruikte kopie kan slegs teruggestuur word as medewerkers
'n gefrankeerde koevert ingesluit het.

ADMINISTRATIEWE ADRES: (Vir intekening, sirkulasie en advertensie)

Mej. S. Victor, Posbus 35057, Northcliff, by Johannesburg.

INTEKENGELD:

R2 per jaar. Los nommers: 60 sent per eksemplaar.

(Skole word versoek om direk by bg. adres in te teken.)

Die publikasie van hierdie tydskrif word moontlik gemaak
deur 'n jaarlikse skenking van:
DIE DEPARTEMENT KULTUURSAKE
aan die Afrikaanse Skrywerskring en van
DIE AFRIKAANSE PERSFONDSRAAD

Menings wat deur medewerkers uitgespreek word, is nie noodwendig ook
menings van die redaksie nie.

INHOUD

Bladsy

Redaksioneel	1	Kritiek speel tweede viool
	5	Pengesprek met C. G. S. de Villiers
Rosa Keet	9	Wedergeboorte e.a. gedigte
Hennie Aucamp	10	Swartklip
Dirk de Villiers	13	Ou Grote ('n Eenakter)
Mie-jeanne Moelaert	22	Iz Scepie Zbludiel
C. F. Rudolph	24	Die deurskynende man
Elsabe Steenberg	25	Die kinderlose
Marié Blomerus	29	Twee vertalings
Casper Schmidt	30	Daguerreotopies
Wilhelm Knobel	32	Vertoog
Mireille Cottenjé	33	De luipaard uit de boom kijken
Robin Hannelore	36	Brief aan Erika
Hélène Kesting	37	'n Vrou vir Stanislav
Marietjie Joubert	42	Gedig
Petru Klarcon	43	Taal?
Julien Vangansbeke	45	Metamorfose
A. S. van Straten	47	Drie Hillbrow-karakters ...
Sarel Smit	52	Ons Saterdag
Linka Bruijns	53	Die salige slegtigheid
Jeanne Goosen	55	Boereplaas blues
Roger Pieters	58	Marleentje en het paard
P. H. Roodt	63	Nagelate verse uit 'n somer
D. H. Steenberg	65	Opperman se parodie op Marais se <i>Die townenares</i>
J. H. Naudé	69	Die bul
D. J. Winterbach	70	Hond
Aletta Lubbe	72	Army is army
Wessel Pretorius	74	Vir Renée
Johannes du Bruyn	76	Pleitwoorde
Johan Bekker	77	'n Biblioteekfilosofie (I)
Skyfies	82	Ou Grietjie
Boeke ontvang	83	

BUITEBLAD:

C. G. S. de Villiers

(Foto: Anna Fischer)

*Hierdie buiteblad is moontlik gemaak deur die vriendelike
samerwerking en 'n skenking van die uitgewer
HAUM, KAAPSTAD.*

FOTO VAN BOERNEEF IN VORIGE UITGAWE
*Tydskrif vir Letterkunde dank Die Beeld en Nasionale
Boekhandel vir die verskaffing van 'n foto van Boerneef.*

KRITIEK SPEEL TWEEDE VIOOL

Die Afrikaanse kritiek van die afgelope jaar of wat laat mens dink aan 'n skoonmoeder wat nou skaars een enkele woordjie van gelukwensing laat hoor as daar 'n nuwelingetjie aangekom het. Skoonma Kritiek is natuurlik nie altyd welkom nie, en 'n kunstenaar frons maar alte maklik as sy haar lang neus in sy sake kom steek. Maar so 'n klaarblyklike laksheid, of haar totale afwesigheid soms, kan ook nie goedgepraat word nie. Dit wil al begin lyk of sy haar verpligtinge afgeskuif het op Suster Uitgewer wat die outjie in die wêreld help bring het. Aangesien geld hier 'n oorwegende rol speel, kan dit nie juis 'n gesonde letterkundige beleid genoem word nie.

Met hierdie ietwat kru beeld het ons nou klaar gesê:

die literêre kritiek vervul 'n sekondêre funksie; al is dit sekondêr is dit 'n belangrike funksie; dit sal deur ander instansies oorgeneem word as die literêre kritiek self nie sy verpligtinge nakom nie.

Oor die feit dat die kritiek maar tweede viool moet speel, sal niemand stry nie. Ons erken die voorrang van die kunswerk self, erken verder dat die kritiek self genoeg talent aan die dag moet lê om naas die koel en byna afsydige oordeel ook die werk self aan die spreek te sit — iets soos die leser instem op die „fyner nuances” wat moontlik verlore kan gaan by die lees. Maar hiermee onderstreep ons meteen hoe die kritikus self ingestem moet wees op sy eie letterkunde en volk, sodat sy meetwerk volgens die sogenaamde internasionale standaard nie dalk 'n miskennis word nie van kleiner werke wat net uit hierdie gemeenskap en in hierdie taal kon ontstaan het. Dit is moontlik die rede waarom sommige van Mikro se verhale nog nooit na waarde geskat is nie, of waarom C. G. S. de Villiers se bydrae nie na behore waardeer word nie.

Die kontemporêre kritiek veral moet dus wawyd wakker wees om die onbekende werk dadelik raak te sien as dit verdienstes het, anders kan die gesoek na 'n groot werk die kritikus so onledig hou dat hy self onproduktief word en vir die kontemporêre letterkunde van geen waarde is nie. Of is die kritikus nie ook dienaar van sy letterkunde nie? Dienaar-wees impliseer egter nie gediensigheid nie, maar eerlike diens. Veral laasgenoemde word nie juis op groot skaal gelewer nie.

Al speel die kritiek maar tweede viool het dit in die moderne orkes 'n veel belangriker instrument geword as dertig jaar ge-

lede. Die literêre teorie as basis van die kritiek het soveel nuwe gesigspunte gebring, soveel nuwe metodes en hulpmiddele dat die kritikus vandag 'n veel belangriker rol kan speel. Die skeppende kunstenaar wil graag onafhanklik werk maar kan met 'n sekere verworwe kennis tot sy beskikking tog nie aanhou skryf asof hy blind en doof is nie. Dit is dus net moontlik dat insiggewende kritiek die kuns positief kan beïnvloed. Die besef dat die gedig byvoorbeeld 'n struktuur het en dat dit as bouwerk heelheid moet vertoon, het moontlik heelwat halsstarrige kunstenaars reeds gedwing om te skaaf aan hulle produkte.

Die intieme kennis van hoe die werk se nate binnekant afgewerk is, maak egter nie van die kunstenaar ook die beste kritikus nie. In Afrikaans het ons miskien 'n gebrek aan skeppende skrywerkritici, en dikwels 'n oormaat aan skrywers wat die kritikus se warm asem in die nek nie kan verdra nie. Dis miskien te veel verwaag, maar 'n kritikus behoort teenoor elke soort werk en elke soort kunstenaar nie net as betersweter te staan nie maar ook as gevoelige mens wat die kunstenaar in sy spore kan volg. Janssens gebruik juis die beeld van die skaduloper-kritikus wie se herskeppende talent in die skadu van baie verskillende outeurs nog aktief kan bly. Die kritikus moet dus alle golf-lengtes doeltreffend kan opvang en intelligent daarop kan reageer. Of die kritikus wat self skrywer is dit beter kan doen as die kil ontleder wat hoegenaamd nie kan skryf nie (of wat tog skryf, maar weens te streng eise sy eie werk onderskat?) val te betwyfel. Maar dat ons in Afrikaans te min skeppende kritici het, blyk duidelik uit die soort akademies-droë kritiek, wat meer begaan is oor die geleerde ontleding as oor die werk se leeskwaleiteite waarop 'n leser kan reageer. Naas al ons *broodnodige* akademiese en professorale analises is daar ruim plek vir doodeerlike reaksie-kritiek waarin 'n gevoelige mens aan die woord is, al sou dié soort kritiek altyd oopstaan vir die gevaar van die eie voorliefdes en vooroordele. Dit kan maklik ook ontaard in die ophemeling van die vriend se werk of die aftakeling van die ander skool se pogings.

Ons moet die woord *doodeerlike* hierbo dubbel onderstreep. 'n Oneerlike vorm van reaksie-kritiek het ook al sy kop by ons uitgesteek en juis omdat die amptelike kritiek self nie aan die woord kom nie. Dit is 'n besonder moderne soort kritiek: dié van die uitgewer se eie resensent in sy eie blad. Deels moet dié soort resensie die rol vervul van 'n boekaankondiging cum advertensie. Die advertensie word lankal nie meer geglo nie, maar vir die leek het die resensent nog geloofwaardigheid, want alle resensies gee voor om diepgaande kritieke te wees. Uit allerlei oorwegings skryf die resensent nou onder die dekking van 'n skuilnaam, òf hy aanvaar so 'n halfwas incognito

onder sy voorletters, òf dan 'n algehele incognito indien iemand dalk agterkom hy is ook incompetento.

Oor hierdie nuwe slenter moet ons nie te kwaad word nie. Die uitgewer dra die hele finansiële risiko en wil die werk so gou moontlik ná verskyning aan die kopende publiek bekendstel. Uit ondervinding weet ons hoe power die Afrikaners die Afrikaanse boek ondersteun. As advertensie (veral van boeke) hulle nie bereik nie kan een of ander sensasieberiggie of opskriffie dit dalk doen. 'n Joernalis van die uitgewery, of van 'n susterblad, skryf nou 'n beriggie of resensie waarin hy òf goël met hoogtepunte en deurbrake-na-nuwe-hoogtepunte, òf met gewaagde aanhalings. Dis hoogstens 'n vorm van bedekte advertensie, maar die liggelowige wat dalk nog belangstel in die Afrikaanse boek gaan koop dié deurbraak en kom met 'n kat in die sak by die huis.

Die uitgewer moet dié stukkie misleiding onderneem omdat hy sy geld wil terug hê. Hy móét 'n omset hê. Wag hy op die eerlike resensent, wag hy tevergeefs. Die Afrikaanse dagblaaië staan soms gedurende 'n hele maand minder ruimte aan die Afrikaanse letterkunde af as wat 'n klein Engelse koerantjie per week aan nuwe publikasies wy. Sommige Sondagblaaië het vroeër darem amper 'n hele bladsy aan die Afrikaanse letterkunde gewy. Maar omdat sekere politieke heethoofde nie van die man gehou het wat dit behartig het nie, het hulle agteraf begin konkel en die lewe (vir die redaksie?) blykbaar so warm gemaak dat die blad nou minus die „ongewenste” maar uiters bekwame letterkundige is. Net jammer dat die paar honderdduisend Afrikaanse lesers nou ook sonder hulle gewenste rubriek oor Afrikaanse boeke is. Dis nou volksdiens — in trurat.

Die uitgewer kan ook nie wag tot een van die paar letterkundige tydskrifte eendag miskien die werk bespreek nie. Die kritikus word dus deur 'n hele sameloop van omstandighede eintlik werkloos gelaat. Dat so 'n nuttige en waardevolle publikasie soos *Kriterium* moes tou opgooi, bewys dat die Afrikaanse kritiek geen betalende besigheid is nie. Hoekom moet 'n kritikus ure aan 'n vermoeiende studie van 'n werk bestee en 'n resensie skryf (waaroor ander hom moontlik kan aanval) net om dit later teen 'n karige vergoeding weggesteek te sien langs 'n advertensie van klere met kurwes?

Slotson: Die Afrikaanse kritikus is in 'n groot mate reeds 'n weggesteekte kolommetjie-skrywer wat slegs aan die woord kom as die beuelblaser die sirkus klaar adverteer het. Sy funksie om die publiek in te lig oor die verdienstes van kontemporêre werk het grotendeels verval. Hy het 'n aanhangsel geword wat eintlik so 'n bietjie misplaas is. Om sy kennis nie te laat verroes nie, of om te kompenseer, kies hy nou 'n afgebakende terrein waar hy sy eie teorie kan toepas en vertroetel. Daar bou hy

sy Disneyland en beheer hy sake volgens die reëls wat hý opgestel het. En wie met hom wil stry, moet 'n helse studie maak voor hy kan begin saampraat. Die gesprek het 'n monoloog geword.

Ek beny die latere literatuurhistorikus nie sy taak nie. Hy is uiteraard nie lief vir dagbladresensies nie. Miskien moet ons maar begin geld insamel vir òf 'n monument vir die onbekende resensent, òf vir 'n behoorlike grafsteen vir die bekende kritikus. Maar watter deel van ons letterkunde lê saam onder die soorie — sonder grafskrif? Heelwat miskende skrywers.

WEDSTRYD OOR VLAANDERE

Prof. dr. Wilfried de Pauw van die Belgiese Ambassade deel ons mee dat die Vlaamse Toeristenbond (V.T.B.) besluit het om elke jaar 'n wedstryd uit te skryf vir persone wat hulle verdienstelik maak deur bydraes te publiseer oor Vlaanderen. Dit kan sowel van kulturele as van staatkundige, ekonomiese of sosiale aard wees.

Die jaarlikse wedstryd vind vir die eerste keer in 1969 plaas. Wie in aanmerking wens te kom word versoek om teen die einde van 1969 sy artikels in koerante, tydskrifte, boeke of ander dokumente wat in die loop van die jaar 1969 verskyn het aan die V.T.B. te stuur. 'n Bevoegde jurie sal oor die toekenning van die prys besluit. Die mees verdienstelike Belg wat aan die wedstryd deelneem sal 'n pragtige vakansie van 'n maand in Suid-Afrika aangebied word. Die mees verdienstelike Suid-Afrikaner wat oor Vlaanderen publiseer, word 'n pragtige vakansie van 'n maand in Vlaanderen aangebied met 'n programma wat hy self kan kies.

Alle briefwisseling in verband hiermee moet gestuur word aan: Die Voorzitter van die V.T.B., St. Jacobsmarkt, 45, Antwerpen, België.

PENGESPREK MET C. G. S. DE VILLIERS

Die legendariese prof. Con het nog altyd geboei — as skrywer en as mens. Wie is daar wat hom nie ken nie? En wie is daar wat nie een of ander „storie” oor prof. Con kan vertel nie. Dit wissel egter so van inhoud en plasing dat mens dit eintlik as volksvertellinge behoort op te teken, of dan as Afrikaanse legendes. Dis nou hierbo, in die Transvaal, waar die mense so „fantaseer”. Maar verdigsel of waarheid, die skrywer C. G. S. de Villiers is ewe interessant. Lees maar sy skitterende vertel-essays (soos dié in *Kompas*) en soek iets soortgelyks om dit mee te vergelyk. Dit bestaan nie. So ’n kleurvolle vertellerspersoonlikheid tref mens net in hierdie groot Overberger se sketse aan.

Tydskrif het aan hom ’n aantal vrae voorgelê en gevra of hy daarop wou antwoord. Hy het gelukkig ja gesê, maar die volgende kommentaar daarby gelewer: „Ek het jou vraelys ingevul so eerlik as moontlik, maar nie altyd openhartig genoeg nie. Ek weet nie hoe die Afrikaanse Bybel dit stel nie, maar die Nederlandse het gesê: „Alle dingen zijn mij geoorloofd, maar alle dingen zijn niet oorbaar.”

Hier volg die vrae en die antwoorde:

Vraag: Professor, wanneer het u begin skrywe?

Antwoord: ’n Hele paar jaar voor die verskyning van my eerste boekie: *Snel Dan Jare*. Daar ek nie ’n eksemplaar besit nie, weet ek nie wat die datum van die boekie is nie. My eerste sketse is deur o’lee Marcus Viljoen ontdek.

V. Wat sou u sê het aanleiding gegee tot die skrywe? U is bioloog. Gewoonlik is wetenskap en kuns mos nie kombersmaats nie.

A. Die skrywer en die bioloog (wetenskaplike) word albei besiel deur die wonder. Ek was verplig om te skrywe omdat vanslewe se mense lank ná hulle dood my so aanhou lastig geval het. Hulle het my gedwing om notisie van hulle te neem.

V. U sketse lyk dikwels of dit werklike gebeurtenisse is wat goed en vlot vertel is. Speel die verbeelding ’n belangrike rol in u skryfwerk?

A. Ek fantaseer nie graag nie. Ek neem ’n gebeurtenis en dan borduur ek aan dié tema — dikwels tot ergernis van Overbergse lesers wat die ou mense herken. Maar — sonder fantasie kan ’n mens nie lekker vertel nie. My familie (wat NIKS van my werk hou nie!!) sê ek lieg lat ’k bags. Lieg is hulle woord vir fantaseer.

V. As redakteur het ek telkens gevind dat u manuskrip foutloos en onwysigbaar is. Selfs u interpunksie is wetenskaplik sekuur en wic daaraan peuter, versteur die inhoud. Stem

- u saam met die kritici wat beweer die Sestigters kan soms nie Afrikaans korrek gebruik nie?
- A. Nee, hulle *kan* maar hulle *wil* nie, want die Sestiger moet ten alle koste prikkel. Die Sestigters streef na die internasionale en die oorspronklike, maar reeds Goethe het mos gesê dat dié wat die oorspronklikheid agtervolg kapabel is en hardloop dit nooit in nie.
- V. Hoeveel ander tale kan u lees en skrywe? Het dit enige invloed op u eie taalgebruik?
- A. Duits, Italiaans, Noorweegs. Baie maklik verstaan ek ook Deens en Sweeds. Duits het jare gelede my wetenskapstaal beïnvloed. Maar lank nie meer nie. Ek bewonder nog steeds die eksaktheid van Duits.
- V. Hoe het u die vreemde tale aangeleer? Dis nou bloot interessantheidshalwe.
- A. Ek kan nie 'n taal „optel” nie. Ek moet sy bou en skelet gebruik en dit dan met vleis beklee. Ek praat 'n vreemde taal altyd beter as wat ek dit verstaan. Hoe minder ek 'n taal praat, hoe beter doen ek dit. In 'n Romaanse taal *moet* 'n mens die verbuigings van die werkwoorde uit jou kop leer! Daar is geen ander metode nie.
- V. U het *Viktoria* van Knut Hamsun reeds in 1925 vertaal. In 1955 was dit nog volop verkrygbaar. Hoe voel u as skrywer-vertaler as u eie mense so 'n voortreflike werkie nie koop en lees nie?
- A. *Viktoria* is weer beskikbaar in 'n *nuwe* uitgawe. Ek glo dat my vertaling van Hamsun se *Groeiende Aarde* sleg verkoop. 'n Mens wil graag werke wat vir jou as groot voorkom vir jou volk deur middel van 'n vertaling skenk. Maar ek vertaal nie verskeurde goeters nie.
- V. Wie is u geliefkoosde skrywer (ás u sulke voorkeure het)?
- A. Goethe, natuurlik. (My Ibsen-uitgawe is nou nie meer hanteerbaar nie, en *Keiser en Galiliër* is aan flenters gelees.)
- V. U staan in hoë mate afsydig teenoor akademies en dié amptelike letterkundige gedoe? Hoekom?
- A. Wie is hy? (*Met 'n pyltjie wat na U hierbo wys. - Red.*) Ekke? Kyk, ek raak maar aan die soom van die kleed van die grote KILTIER. Ek is ook *glad nie* Diets georiënteer nie. Ek sê ook dikwels vir myself: „Connie Viljee, jy is 'n verteller van stories en niks meer nie.” Ek is ook maar sleg literêr gedissiplineerd.
- V. Laat u u beïnvloed deur resensies of kritiek?
- A. Seker! Maar net van my proefkonyntjies, my vriende wat beter weet as ek. Ek is bereid om van enigiemand te leer, tensy ek vermoed dat hy my met sy geleerde kritiek wil imponeer.

- V. Dink u die jare sestig het op prosagebied iets opgelewer wat sal bly staan?
- A. Ek glo amper nie. Prikkelnature prikkel nie meer die nakomelingskap nie. Dink aan oubaas Shaw.
- V. 'n Mens hoor soms gerugte van letterkundige klieke en rugkrappers wat mekaar bevoordeel. Is die beskuldiging waar? Of mag mens nie sê nie? Hoe lyk dit vir u?
- A. Onbekend en onbemind. Onthou, ek hang net so deur middel van die hare van my tande aan die Afrikaanse kultuurwêreld. En my literêre rug is nie krapbaar nie.
- V. Het uself ooit te doen gekry met kleinlike of verdoemende kritiek?
- A. Ja. Net een keer. En dié boekie verkoop nog steeds. (Maar as ek darem so terugdink aan Toon!)
- V. Watter raad het u vir die jong prosaskrywer?
- A. Raad is goedkoop. Maar onthou, niemand kan aan sy medemens gee wat nie reeds in hom is nie.
- Vermý etikette waarop staan aan watter skool jy behoort. Moenie mooi skryf nie. Was glänzt ist für den Augenblick geboren.
- Moenie prosa skryf wat op die leser se tong bly lê nie.
- Kuns moet geïmproviseerd lyk. Goethe sê, dit moet lyk asof jy dit sommer nou-nou so uit jou mou geskud het.
- Vermý kommune goed soos „Wel!“, „en so aan“ (so aan wat?), „ek persoonlik“ (asof ek soms onpersoonlik is), „die feit dat . . .“
- Vermý woorde soos anderhalf, bewerkstellig.
- Vermý kóntak, áspek.
- Die belangrikste — en allerswaarste om te leer:
Eenvoudig is nog nie eenvoudig genoeg nie.
Die leser is nie geïnteresseerd in jou literêre binnegoed nie.
- Jou eenvoud mag nooit tot eenvoudigheid ontaard nie.
Onthou Rilke se vermaning in sy Briefe an einen jungen Dichter: „Dichte, Dichter, rede nicht!“
- Geen skrywer is werklik groot sonder 'n titseltjie humor nie.
- Wees maar lekker laf indien jy weet dat jy nou laf is.
- V. Gestel ons aanvaar dat die buitelandse letterkunde bevrugterend inwerk op die Afrikaanse. Wat is u beskouing oor die benutting van ons eie grondstof — geskiedenis, veld, natuur, ensovoorts?
- A. Natuurlik is ons eie milieu ons materiaal. Jy hoef nie jou roman in Parys te laat speel om dit „grootser“ te maak nie. Ek erg my ook bloedig wanneer die beterweters ons wil

- wysmaak dat vaderlandse stof nie deug nie. Dink aan Ibsen se sagadramas en aan Shakespeare se koningdramas.
- V. *Tydskrif* dank u vir die beantwoording van die vrae. Ons laat die bladsy nou oop dat u kommentaar kan lewer oor enige kontemporêre saak wat u wil aanroer. En ons groet met die belofte dat hierdie manuskrip sorgvuldig bewaar sal word tot ons Nasionale Museum vir Letterkunde die dag geopen word. Dit sal tog kom, so hoop ons!
- A. Ek was op 16.12.1968 74 jaar. Ek sien in die jong geslag al dié foute wat ek self begaan het. Ek kyk terug op 'n interessante lewe, maar *senza rancore*. Net een ding grief my: die kultus van die lelike en die Afrikaner wat hom laat wysmaak dat die lelike mooi is. Ook op kunsgebied kan die wêreld nie staties wees nie. Maar, hoe stel Julianus die Afvallige dit in Ibsen se Keiser en Galileër? — „Die Oue is wel nie meer skoon nie, maar die NUWE is nog nie waar nie.”

(*Get.*) Cornelius Gerhardus Stephanus de Villiers
15 Maart 1969

Naskrif (soos u naskrif). Hoe voel ek oor die ouderdom? Ek vra Browning, en hy antwoord: „Grow old along with me, the best is yet to be.” En hy lieg. Geen wonder dat sy aandeel sterk gedaal het nie. Dan vra ek Goethe, en hy sê: „Die ouderdom is niks as 'n koue koors nie.” Die ouderdom het nie onverwags op my toegesak nie, dis algemene mensclot, en as jy nie doodgaan nie, sal dit *jou* ook nie oorslaan nie. Dit is elkeen se plig om nugterheid aan te leer.

WEDERGEBOORTE

skeur die stilte van my lyf
soek my geheime solders
skenk my 'n bevrore druppel son

I

ons het die môrester
wakker gemaak

ek bêre gisteraand
in erdegoed

laat dit
my kussing wees

II

my pols vertel
van ons liefde
kristal smarag
robyn sieraad
en die dierbare duisternis
vind my
as dwaalvrou
van woorde.

BOODSKAP

ontsluit my
(maak my poorte oop)
in ons tent van samekoms
op ons heilige berg
want kyk, ek gee jou
ryp granate
en die lug blom perskebloeisels
in Septembermaand

BY KERSLIG

my oranje kersie
my vet kersie
my getroue kersie
vanaand omhels my vingers jou
gesels met jou
beskerm jou
my helder kersie
my treurige kersie
ek vang jou trane
om 'n damwal te bou
my stil kersie

SWARTKLIP

Ek was op soek na 'n omgewing, 'n ruimte, waarin ek 'n bepaalde verhaal wou plaas. Die verhaal is nooit geskryf nie, maar die sóék na 'n omgewing het 'n neerslag gelaat.

Ek weet nie wat my na Swartklip gelei het nie. Die naam waarskynlik. Die naambord langs die grootpad.

By Swartklip stoot die groen see tot amper teen 'n steil wal van sandsteen of versteende sand; met hoogwater, neem ek aan, kalwer dit aan die muur. Die muur is okergeel en vuilwit, en plek-plek waar dit regtig rots is, of klip, daar is dit swart: 'n hoë, verweerde muur met grotte wat gestut word deur pilare van sand, en met gate waarin spreeus hul neste maak.

Op een plek het die see en die wind 'n duin tot hoog teen die muur opgestoot. Ek het my oor die krans laat afsak tot op die duin; toe, tot aan my knieë in die sand, see toe gestrompel na 'n swart rotsplaat wat woedend uit-skiet in die water. Ek het my skoene en kouse uitgetrek en my bene in die koue water laat hang.

Onherbergsaam is dit hier: die strak dekor vir 'n misdaadprent. 'n Lusmoord; 'n vervolging. Op die luglyn, teen die harde blou, verskyn 'n man; 'n skoot knal van die strand af; die man stort agteroor, rol by die duin af en kom op die swart klip te lande waar bloed, swarter as die swart van die klip, soos 'n ink-klad om hom uityd.

Die landskap is nie sonder beweging nie. Daar's die kom en gaan van die spreeus, en af en toe vlieg 'n meeu oor die strand en trek sy skaduwee soos 'n lap oor die sand. Een keer sien ek iets swarts onder die water; die volgende oomblik verskyn die blink rug van 'n rob bo 'n golf. En die see: dit buig, breek, sis, spoel; is een en al beweging.

Toe roer iets op die smal strook tussen die see en die muur. 'n Figuur stap uit die koelte van die muur in die sonlig om sy lyn in te gooi. Sy bolyf is kaal; sy seilbroek is blou en verbleik. Selfs op 'n afstand kry ek die indruk: hy is dom. Ontslaglik en gevaarlik dom. Hy katrol die lyn in terwyl hy agteruit stap, sy stok geplant op sy heup. Terwyl hy wag dat die visse pluk, rook hy; klein, versigtige teugies, of dit sy laaste sigaret is.

Ek trek my kouse en skoene aan en stap nader. Ek wil nog nie kennis maak nie; wil net kyk.

Sy vang's maak die hengelaar boos. Siedend kyk hy na die blaasoppies aan sy hoeke. Hy sny die blaasoppies met 'n knipmes los en laat hulle bibberend in die warm sand lê.

Na kalfsvleis in krummels lyk hulle; na lewende kotelette. Of na paddas sonder pote. Ek gru van dié wreedheid, kyk anderpad.

Die see het 'n wier op die strand laat bly. Orals, klein, delikaat, soos papiergewiggies van glas, lê drilvissies rond op die sand.

Maar eindelijk moet ek terugkyk. Die hengelaar sit pers-en-wit gevlekte tjokka aan sy hoeke, besweer sy aas met woorde wat ek nie kan hoor nie. Maar sy uitdrukking, dié verstaan ek. Hy sin op wraak. Hy smag na sukses.

Nou dat ek nader aan hom is, raak my vermoede bevestig: hy is dom. Sy handeling lyk op refleksie: die lossny van die blaasoppies; die aansit van die tjokka. Op sy domste lyk hy wanneer hy die stok vasdruk teen sy lyf en oopmond opkyk na die bopunt van die stok. Sy voortande ontbreek, sodat sy snytande des te sterker opval: brandwagte in 'n pers bokaak.

Wanneer hy weer 'n slag die lyn ingegooi het, staan ek nader, probeer gesels. Hy beantwoord my vrae met moeite. Ek kan nie besluit of hy aan 'n spraakgebrek ly of sommer net stug is nie. Sy oë is vlak: die oomblik dat ek na hom kyk, slaan hy hulle neer. En hy's bruin, nie net van die son nie; sóël, soos die oumense sê. Aan die dun steel van 'n arm sit yslike hande.

Hoekom maak hy die blaasoppies nie dood nie?

Hy trek sy skouers op.

Sy gesig is swaar en vol; 'n plat neus en 'n moedswillige mond. G'n dink in hierdie kop nie. Ook die kop is liggaam: 'n spierknop.

„Wil jy hulle nog hê?”

Hy skud sy kop.

„Maar dis wreed, die goed wat só moet lê en doodgaan . . .”

Die hengelaar kyk na my: iets soos verwondering trek oor sy gesig. Of hy wil sê: weet jý miskien wat wreed is?

Die hele gesprek is sinneloos. As ek so besorg oor die blaasoppies is, kan ek hulle mos doodmaak.

„Mág ek hulle doodmaak?”

Hy kyk na sy stok.

Ek soek 'n kluit. Dis te sag, hiermee kom ek nêrens nie. En ek sien nie 'n klip nie. Ek trek een skoen uit en kap en kap tot die blaasoppies net 'n pulp is.

Die hengelaar kyk na my. Nou kyk hy rég in my oë en met soveel haat dat ek beklem voel. Tussen ons, op 'n stuk plastiek, lê sy knipmes.

„Tot siens,” sê ek, en begin die moeisame tog teen die duin uit. Met elke tree gly ek 'n ent terug. Ek hoor hom nie, maar ek kan voél hy lag vir my. Die strook muur waarteen ek my moet optrek, kom niks nader nie.

'n Vygiebos brand teen die lig.

Net toe ek eindelijk by die muur is, klap 'n kluit agter my vas. Ek kyk om, keer met my een hand. Die hengelaar het my 'n entjie teen die duin uit gevolg. Sy arms is vol kluite. Hy staan teen die wit sand, teen die skittering van die see.

Sy stem, 'n rukkie vantevore so klein dat ek dit skaars kon hoor, gróéi; word enorm en vul die ruimte, en pen my teen die rotswal vas:

„Voertsek, witman! Voertsek!”

Kunswerk: ORG >

OU GROTE

Karakters:

MARTIENS KLEURLING

BEN BLANKE (35 jr.)

(*Hantering van visgerei ens. word deur mimiek weergegee.*)

Die Verhoog:

Alles swart. Twee rotse op die voorgrond. Die een heelwat kleiner as die ander. Die gehoor is die sec.

DIE GORDYN GAAN OOP. *Die see druis.*

MARTIENS (*Dra swaar aan visgerei, sit dit neer tussen die twee rotse. Bestyg die grootste rots. Haal 'n paar keer diep asem.*)

Haa . . . da lê jy, en hie staan ek. (*Haal weer diep asem.*) Blaas jou sout asem in my keelgat af dat ek jou kan proe. Gaat in my are in dat ek net 'n ou klein ietsie van jou hier binne in my kan rond dra. Jy ken my, ou Grote. Ek is Martiens, die bruin man, wat hie agte die berg in die ou houthuisie woon. En hie staan ek nou met my kaal pote, en ek groet jou. Die langste pad in die hele wêreld is van daar tot hier . . .

BEN (*Verskyn uitgeput en geïrriteerd.*) Nou lieg jy wragtig nie. Verbrande Hotnot! Jy't gesê dit is net hier anderkant die berg . . . My voete is die ene blare. Moenie daar staan soos 'n madonna nie! Kom help my om hierdie ellendige sak van my rug af te kry.

MARTIENS Kyk net maaste, daar lê sy . . . diep blou en geheimsinnig. Die mooiste stuk water in die ganse wêreld. 'n Mooi vrou is mooi, ma da is daam niks wat by haar kom nie.

BEN Ek het jou gesê om my te kom help, vergeet nou die vroumense.

MARTIENS Nee . . . ma alte seke, Menec. Ek het ma net gesê dis darem mooi. (*Help hom om visgerei af te haal; sit dit eenkant.*) Dis nou die plek hiesas. Dis hie wa hulle is — die grootste stompkoppe en wit stienbrasse, om nie iens te praat van die kabbeljou nie. Elkere ien 'n South African rekord.

- BEN Nou toe, laat ons instoot. Sit aan die trens . . .
 Waar is die aas? Kom, Hotnot, moenie daar staan
 en droom nie; as hulle hier is, laat ons hulle uit-
 haal. Ek sal die ouens wys hoe 'n vis moet lyk.
 Toe, toe, kom. Ek sit op die hoë rots.
- MARTIENS Nes Menee sê; maar as ek nou raad mag gee,
 die lagere een is eintlik bieter, makliker om te
 gaffel, sien. As mens nou 'n ou grote aan het,
 dan kan da moeilikheid kom.
- BEN Toemaar, ek ken julle hotnots. Jy wil natuurlik
 die hoë een hê sodat jy nie natgespat word nie.
 Moet jou nie oor my bekommer nie, ek weet wat
 ek doen. Gee hier.
*(Neem stok en gaan staan op die hoë rots en
 gooi in.)*
- MARTIENS *(Praat met die sec.)* Hoe is dit dan met jou
 saam? Elkere keer as ek hiesa kom dan word jy
 vir my mooier. *('n Brander slaan teen die rots vas.
 Martiens spring terug.)* Dissy! Lek my so 'n slag-
 gie nat, proe so 'n slaggie aan Martiens! Dis ek en
 jy vandag. *(Hy sit sy aas aan en gooi in. Dit is
 merkbaar dat hy handiger is as Ben.)* Reg so in
 sy bek . . . Alles reg: wind, kleur, net die
 regte hoegte . . . Tag, kyk net hoe drawwe hulle
 al agtemekaar, een op die ande. Wat sal ou
 Koos van Rooy nie gee as sy voëls sulke wit
 stertvere kon gehad het nie! Hoe lyk dit? Is da
 dan nogie liewe nie, Menee? Hiejy! wat voel ek
 da? *(Staan in afwagting.)* Maak wee so! Moenie
 net staan en proe nie!
- BEN Jy staan en verbeel jou. Dit is die stroom wat aan
 jou lyn trek.
- MARTIENS Ons ken mekaar se taal, Menee. Daashy! Praat
 wee! Stadig nou, Matiensie, nie te vinnig nie;
 versigtig nou, Matiensie, ou klong. Gee kans, gee
 kans . . . Stadig nou . . . *(Staan ras)* Appels!!!
 Daashy! . . . Het hom, Menee! Het hom! Kyk net
 wa staan so 'n stok se punt. Hiejy! Wa gaat jy
 nou? Anee, ou Maatjie, so maklik gaan jy nie vi
 Matiens veneuk nie! Weg da! Hienatoe! So ja.
- BEN Maak los die rem! Maak los die rem! Jy gaan
 hom verloor!
- MARTIENS Kom nou, kom nou, laat ek die kleur van jou
 oege sien. Hoe lyk it, ga Menee nie bietjie hand
 kom bysit nie?
- BEN Jy is veronderstel om die beste visserman in die
 kontrei te wees en nou vra jy hulp? Trek jou eie
 vis uit.

- MARTIENS Uittrek sal ek hom self, Menee, as Menee net vi my kan kom haak. Daashy! Daashy! Het Menee hom gesien? Steenbras se kind, Soma 'n bulperd van 'n stienbras. Het Menee gesie hoe maak hy sy rug soma so krom toe hy da by die rots veyvlieg? Jou lekka ding. Hienatoe. Kyk net hoe gly hy deur die wate, Menee. Dama mooi nè? Trek op, Menee, en kom hak net gou hiesa asseblief?
- BEN En as ek in die tussentyd 'n byt kry? (*Gooi die hak oor na Martiens.*) Vang, en hak jou eie vis.
- MARTIENS (*Tel haak op en probeer met die een hand hak.*) Versigtig nou, Matiens. O, gaats! . . . Los is hy! Sjoel! Skoert! Kry jou ry! Ons twee sal mekaar weer ontmoede, en dan, ou Marra, en dan . . .
- BEN Ek het jou gesê jy gaan hom verloor. (*Rol in en gooi in.*)
- MARTIENS Ek het hom verloor, ma hy het 'n lewe gekry! Dit was nie sy dag nie, of hoe sê ek, ou Grote? Hy lê nou daar onder in jou voue agte 'n klip of miskien in 'n skeur, stokflou van al die gespartel met Matiensie se lyn. Nouja, so gaat dit maar.
- BEN Ek het nog nie eens 'n byt gehad nie, en ek het my byna vrek gestap om hier te kom.
- MARTIENS Hulle is hiesa, Menee. Hulle vra net om aangekeer te word. (*Het intussen ingegooi en staar oor die sec.*) Ken Menee vir ou Grote hie voo ons, ek bedoel het Menee al met hom kennis gemaak? Ek bedoel nou werklik kennis? Hy is groot, Menee. Groter as ek en jy, Menee. Groter as die ganse mensdom saam. Hy gee nie om wie nou hie uit hom kom aas nie, vir hom is da nou nie verskil tussen 'n bruin en 'n wit mens nie . . . hy het somma baie tyd oor vir 'n bruin mens. Hy maak die kinnere se mage vol, en as hulle lippe aflek en ek sien my klein Sarie da op ha kateltjie lê met 'n vol pensie, dan sê ek ma net: dankie, ou Grote.
- BEN Ek het gekom om vis te vang, nie om te sit en klets nie. (*Aan homself.*) Ek het daardie verbrande kamera die hele pad saamgedra, nog nie eens iets om af te neem nie.
- MARTIENS Hies hy wee, hies hy wee!
'n Appel en 'n pee, voo my dee.
Stywe lyne Matiens . . . dis daai een wat nema hie so weggedrawwe het se oupagrootjie.
Bakstaan daa voo,
vir djou gaat ek nie wee veloo!

Diekantoe! Diekantoe!

Dié kee op die san, ou maat,
gaat ek jou atelaat. (*Hy spring van die rots af en beweeg tussen die twee in, sleep die vis op die sand uit.*)

Dis daam nou 'n bielie vir 'n gielie, of hoe sê ek, Menee? (*Geskree van seëvoëls. Martiens kyk op.*) Sie, Menee? Hulle ken ook vir ou Matiens. Hulle wiet as Matiens hie by ou Grote kom kuie, dan is da 'n stukkie vislewer vir 'n voël se lege maag.

BEN Vergeet jy maar die voëls se mage en dink vir 'n verandering aan my. Wat se aas het jy aangehad?

MARTIENS As menee nou wil hê ek moet tekniek word . . . 'n ses-nul-hoek, met 'n stukkie oktopus netjies gedrape . . . dis nou 'n seekat, Menee. Die lyn is naailon, detig pond. En om terug te kom na die menee hie op die sand (*Kyk af na die vis.*) Ek sê, ou Grootoog, wat wee jy, hê? (*Tel hom op.*) Ek sal sê 'n fraksie onne die twintig . . . nou nie juis die grootste wat ek al hie uitgehaal het nie, ma ek sê mos altoos 'n mens kan nie 'n gegewe vis in die bek vat nie. Menee, as ek nou mag raad gie, dis nie die hoek of die aas nie. As hulle die dag aan die byt is soos nou vandag, dan is dit 'n saak van gevoel en hoe diep man kan instoot. Veskoon tog dat ek dit sê, Menee, maar Menee moet Menee se strouk met die stok so 'n ietwat verande.

BEN Daar is absoluut niks met my styl van ingooi verkeerd nie, ek vang al vyftien jaar vis.

MARTIENS En nog nooitie iets gevang nie.

BEN Wat sê jy daar?

MARTIENS Ek sê ma net die wate was nog nooitie so mooi vi visvang nie, en da is nou soma baie op pad, oppas Menee!!!

(*'n Groot brander slaan teen die rots vas. Martiens hardloop terug op verhoog. Ben, sopnat, skud die water van sy kop af.*)

Dis darem nou een ding van ou Grote, as mens dan nie 'n vis kan vang nie, dan vang jy so af en toe 'n nat bas.

BEN (*Stap oor na die lae rots en neem Martiens se plek in.*) Jy gee nie om nie? Ek vind as 'n mens van plek verander breek dit die eentonigheid, en . . . dit raak gevaarlik daar.

- MARTIENS Alles reg, Menee. Dis ma wa ek altoos sit as ek alleen is. (*Klim op hoë rots.*) Dankie, ou Grote, daas wee kos in die huis. (*Hy gooi in. Ben hou hom aandagtig dop.*)
- BEN (*Hy gooi soos hy Martiens dit sien doen het.*) Wat is daarmee verkeerd?
- MARTIENS Het ek miskien iets gesê?
- BEN Jy praat al heeldag, en het nog niks gesê nie.
- MARTIENS Menee, weet hieso, so by die see, hie by ou Grote, is mens mên's. As mens so oor sy ou gerimpelde bakkies kyk dan voel hy soos daardie niks wat menee netnou van gepraat het. Weet menee hoekom ek nou eintlik visvang? Ek sal vi menee sê hoekom . . . dink ek ek is jaloers op al die visse in die see. Hulle is deel van hom en swem in sy groot ou hart rond, en ek moet net hiesa sit en kan nie eens deel van hom wees nie. (*Pluk aan stok.*) Daas'it alwee so! Maa kyk nou hoe jollie gaan dit nou! Vandag issie dag wat ek al jou kinders van jou ontnem, ou Grote. Domkop Stompkop, om nou hie aan Martiens se hoek te kom foeter. Het jy dan nie gawiet as mens jou bek te groot oopmaak jy in die moeilikheid beland nie? Nouja, jammer vi die bietjie saakolletjie, ma staan ma hie wal se kant toe, dat die menee jou kan snap. Hierdie een is menee s'n. Kom gee handjie met die hak, nemma maak hy ook spore diepwate toe.
- BEN Ek het gesê hak jou eie vis. Wat foeter jy gedurig met my? Ek sal my eie vis vang . . . ek wil geen gawes van jou hê nie, Hotnot.
- MARTIENS Ek verstaan, Nemma kry Menee strakkies 'n byt en wat dan gemaak? Alles reg, Menee. Ek sal hom wee hie na diekantoe werk, Briekdraai, Martiens, fyn trap in die pittersiellie! (*Ons hoor die seevoëls.*) Gee kans, gee kans, en onthou julle kry net die binnegoed. Die res is die menee s'n. Met daai volgende brander gaat hy en ek mekaar van aangesig tot aangesig ontmoet . . . Daashy! Nou kom, ou Stompie, jy het nou lank genoeg . . . Nou wil jy noumee! So wrintiewaar wee 'n Steenbras, Menee! Ek kon sweer hiediekee was dit die groot, groot grootjie van alle stompkoppe wat hie deur die skuim na my aangewals kom. Wee 'n steenbras! Veskoon tog, ou Grote, ek wil nou nie staan en ondankbaar wees nie, ma jy weet hoe is dit nou eenmaal met 'n mens. (*Skelm aan ou Grote.*) 'n

- Stompkop sou dam bieterder gewies het. (*'n Groot brander kom en slaan hom skoon onderstebo, hy gryp rond na die vis, kry hom eindelik in die hande en druk hom in die sand vas.*) Tag, hoe slaan jy nou somaar vir Matiens byna disnis! Ek het ma net 'n ou grappie gemaak . . . jy moet my nou nie altyd staan en glo nie. Ek het my steenbras, ma daa gaat my hoedjie met die wit veetjie . . . Jy kan hom ma vat, ou Grote, ma ek kan jou nou al sê hy gaat nie pas nie.
- BEN (*Wat die episode terdeë geniet, gee 'n sadistiese laggie en gaan weer oor na die ander rots.*)
- MARTIENS (*Sny visse oop en voer die voëls.*)
- BEN (*Gooi met mening in.*)
- MARTIENS Dissem, Menee! Daai was nou somma 'n bul van 'n gooi. Sien, Menee, dit is soos Menee gesê het — styl. As Menee so aanhou, gooi Menee nog 'n Chinaman da ookant dat die voëltjies vir hom suikerbossie sing.
- BEN Ek moet iets vang, buig of bars . . . ek moet die ouens daar by die kamp gaan wys . . . ek wonder of die hotnot een aan my sal verkoop en sy mond kan hou?
- MARTIENS (*Het intussen ingegooi en gaan sit op die rots.*) Jou ou skelm, Amper daardie steenbrassie terug gevat . . . Ou Grote, nou gaat ek jou 'n baie groot gunsie vra: kyk die menee da ookant, hy praat nie onse taal nie, hy vestaan nie. Ma gee hom tog ook 'n ou kansie, al is dit dan nie so groot nie, ma so 'n ou ietsie. Jy weet jy maak mens se siel so vol as ek so na jou kyk, maar 'n vol siel en 'n leege maag die willie wêk nie.
- BEN Kyk net daardie hotnot, sit met homself en praat. Stapelgek. Sit my natuurlik en verwens. Die verbrande stroom is hier ook so sterk, mens sal nooit voel as jy 'n byt sou kry nie.
- MARTIENS Jy is groot en alwetend . . . as ek wat Matiens is so met jou sit en gesels dan lat jy mens og so klein voel. Mens kama sê soos die sankorreltjie wat hie onde my groottoonnael sit: Jy is ampe so groot soos die Skepper self. Jy gie lewe aan miljoene van mense en jy neem ook die liewe van miljoene. Hoeveel geheime bêre jy nie in daardie ou groot hart van jou nie. Kyk net hoe klop hy, op en af, op en af . . . Gaat jy hom nie so 'n eenetjie gee nie? Foeitoggie! Hy het dan so vê gestap en daai kemmersa is swa, hy we nie dat ek

hom dra nie . . . kos glo 'n hoop geld . . . dankie-
tog ek en jy se liefde kan nie gekoop worre nie.
Menee, Menee, wat gaat da met menee se stok
aan? Is menee seker da is nie iets nie?

BEN

Aag, hou jou smoel.

MARTIENS

Ou Grote, jy moet 'n plan maak met daarie man
se hart. Dat 'n wit mens nou so 'n bruin hart kan
hê. Nou nie dat ek wil staan sê dat ek 'n wit hart
hetie, ma dit lyk my dat da boe in die stad is
die mense so toe tussen die konkreit en bakstene
dat hulle se harte naant ook so worre. Tag, as
die man tog ma net weet dat die see nie net da
is om . . .

BEN

(*Gil.*) Ek het hom! Ek het hom! Nou sal ek jou
wys hoe 'n vis moet lyk, Hotnot.

MARTIENS

Vat dit kalmpies! (*Baie opgewonde.*) Fyn trap in
die pittersiellie, Menee! Speel hom, Menee, speel
hom! Dat sy heupe swaai soos 'n hotnotmeid vol
dop op die tweede nuweja op die maat van Ma-
tiens se ou kitaa. (*Katrol op en gryp gaffel.*)

Hie kom ek gaffel in die hand.

Ou Marra, Matiensie gaat jou land. (*Gaan oor en
klim op die rots by Ben.*) Bring hom diekantoe.
Menee.

BEN

Gee pad hier! Ek het nie jou hulp nodig nie. Ek
het nie verniet so ver geloop nie . . . ek sal jou
wys wie is baas. Daar gaan hy nou diepwater toe.
(*Die katrol skree.*)

MARTIENS

Laat loop, Menee. Dis stompkop se kind wat vi
hom so windmakerig staan hou, ma oppas as hy
agte 'n klip gaat staan inspring, dans dit vebly met
kaatjie.

BEN

Jy praat te veel, haak die vis. Ek het gesê gee
pad hier jy is net in my pad . . . julle dink mos
ons Transvalers weet niks van visvang nie. Ek
sal jou wys. Hier kom hy! Jy beter haak of jy is 'n
kind des doods.

MARTIENS

Werk hom na hierdie kant toe, Menee. Pasop dat
menee se lyn nie agte dai lysie inkom nie, daai
mossels sny 'n lyn soos botte. Werk hom die-
kantoe . . . Stompkop, Menee! Stompkop, jy met
jou plat gavriet, jy lyk asof jy agter in 'n skotskar
vasgeloop het!

BEN

Jy praat te veel! Haak die vis! Haak, sê ek!

MARTIENS

Ek kan hom noggie bykom nie, Menee.

BEN

Gee hier daardie gaffel as jy te sleg is om hom
te haak. (*Hy leun oor, gryp die gaffel uit Mar-*

tiens se hand en terselfdertyd stamp hy hom. Martiens val van die rots af en ons sien hom verdwyn. Ben is te besig met sy vis en merk nie op dat Martiens nie meer op die rots is nie. Hy leun oor en haak na die vis.) Af is my lyn, af is my lyn, jou ellendige hotnot! Dit is deur jou slegtigheid . . . (Draai om en sien Martiens is nie by hom nie. Verbaas.) Martiens? . . . Martiens? O, daar is jy . . . besluit om te gaan swem terwyl ek my vrek sukkel en nou is my vis daarmee heen.

MARTIENS *(Ons hoor sy stem nou vanuit die gehoor oor 'n luidspreker.) Die stroom . . . die stroom . . . dit is te sterk . . . ek . . . ek kan nie . . .*

BEN *Grote Vader, hy is besig om te verdrink! (Paniek pak hom beet.) Swem! Swem! Aag hemeltjie help my . . . (Draai hom na agter.) Help . . . help . . . is hier dan niemand nie wat kan help? Hier is iemand besig om te verdrink. (Draai na die see.) Ek kan jou nie help nie . . . ek kan nie swem nie.*

MARTIENS *(Stem.) Sit Menee se drie-haak . . . hoek . . . an en gooi, Menee! Gooi, Menee! Gou, Menee, ek . . . is gedaan . . . ou Grote gaan my vat . . .*

BEN *Die drieanker-hoek . . . grote genugtig!*

MARTIENS *Gou, Menee ! . . .*

BEN *(Baie doenig om hoek aan te sit.) Dit is te kort. (Skreeu aan Martiens.) Ek sal dit nooit maak nie. (Kontrol in, gooi weer in.) Die keer, asseblief!*

MARTIENS *(Hoor sy stem flou.) Dit was amper . . . Nog net 'n paar voet . . . Swaai die stok, swaai die stok.*

BEN *(Huil feitlik.) Here, help my . . . God, gee my krag, asseblief help my. Ek alleen kan dit nie doen nie. (Hy gooi, Mens hoor 'n kreet vanuit die see.) Dankie-tog! Ek het hom! (Huil.) Ek het hom! Ek het hom! Jy moet saam swem, anders gaan die lyn nooit hou nie! Hoor jy my? Martiens, hoor jy my? Swem saam! Die lyn gaan nie hou nie. As hy nog net lewe. Ek het hom soos 'n hond behandel en nou . . . Hy is ook 'n mens . . . die hoek in sy vleis. Ek wonder waar het ek hom ge- haak . . . Martiens! (Kreet.) Martiens, antwoord my! Hy mag nie sterf nie. Hy mag nie sterf nie. Hy is soveel beter as ek — hy het die lewe gevind, hy mag nie noual gaan nie. Vir die eerste keer in my lewe is daar 'n betekenis in die skepping. As die lyn net gaan hou. Die stroom . . . as die stroom net nie so sterk was nie. Wat gaan nou aan . . . hy is los . . . hy is los . . . die gewig is*

weg! . . . O nee. Nee hy is nog daar! Dit is die stroom wat verander, die stroom swaai in. Hier kom jy, Martiens . . . uithou my ou Kloug, jy kom. Dit sal nie meer lank wees nie. As hy tog net lewe. Klou vas aan die lewe wat jy so goed ken, klou vas, Martiens. (*Hy leun, steun en beur aan die stok.*) Nog net 'n paar treë dan is hy in die eerste brander . . . daar is hy nou. (*Blydskap.*) Hier kom hy! Mag die Vader gee dat hy net nog lewe. (*Ben buk af. Hy tel vir Martiens uit.*) Hy bloei, dis 'n goeie teken. (*Hy voel sy pols en luister na sy hart.*) Hy leef . . . (*Hy draai hom om op sy maag en pas kunsmatige asemhaling toe terwyl hy praat.*) Jy gaan lewe, Martiens. Snaaks dat daardie stroom so skielik verander het . . . dis 'n wonderwerk, . . . of was dit?

MARTIENS

(*Begin te hoës.*)

BEN

(*Draai hom weer om en leun teen die rots.*) Jy is hier, Martiens. Jy lewe! Jy het baie bloed verloor, maar alles gaan reg wees.

MARTIENS

(*Maak sy oë oop.*) Dankie, Menee. Daai laaste gooi was somaar 'n bul van 'n gooi . . . en die bloed . . . nouja . . . nou loop my bloed in ou Grote se are, nou is ons een.

BEN

Weet jy dit is die eerste keer in my lewe dat ek gebid het.

MARTIENS

Vandag het Menee Menee se grootste vis gevang. Dankie, ou Grote.

SKERM

IZ SCEPIE ZBLUDIËL

(uit de steppe verdwaald)

Ik wil aan jou denken,
jouw sporen voelen als een paard
met jou op hol slaan.

Ik wil van jou dromen,
jouw ogen voelen als een vuur
heilig verteren.

Ik wil van jôu zijn
jouw drangen en driften dragen
in jouw schaduw staan.

Ik bèn alreeds van jou
Jouw ogen, jouw warmte zijn
sporen in mijn zij.
Siberische wouden branden in de doffe slag van jou zweep.

MET DIE NUWE JAAR

Dié aand het ons strand
met die vol gety
van kant tot kant gebreek.

In sout sand het ons
op die geil blomme
van lewe, doodgestaan.

Môre bars die skaal
van leë hande,
vrek ons vroeë verdriet.

LATER

Later, als de lijnen anders liggen
en de honing nog zoet is
 maar niet meer voor jou
dan, zullen gele portretten praten.

Later, als de lijnen lager liggen
en de wol nog zacht is
 maar niet meer voor jou
dan, zal jij vergeelde brieven lezen.

Later, als de lijnen dwars gaan liggen
en het leven zijn gang gaat
 jij allang niet meer
dan, zullen herinneringen zwijgen.

ZOALS HEININGEN HEILIG

Soms heb ik de indruk dat jij niet
sterven zal maar
breken
 zoals alles wat kostbaar is verdwijnt.

Soms heb ik de indruk dat jij totaal
leeft, maar stil
 onkwetsbaar tussen morgen en avond.

Soms heb ik de indruk dat jij
spreken zal maar
zwijgt
 zoals heiningen heilig.

DIE DEURSKYNENDE MAN

(i)

Hy is glas, so breek- en splintbaar hard
vannag as hy deur kantgordyn en ruit
gebedekrale van die sterre tel,
en, hoe hul almal na die weste val
lig-weg as eindes lig noteer.

Klokwerk in 'n koepel om en om
tel hy in wentelings van nou tot nou
sy afgronde in aansyn en tot niet;
en môre staan die skrik gestol
tot swart pupille in 'n oog van glas
en sien wie groet sy breekbaarheid
in aartjies oor sy horingvlies gekraak
tot afgronde van lig wat daerade breek.

(ii)

Tussen die drukte om allerlei sake
gedane sake te maak vóór die middag,
die sagte grys middag onherroeplik is,
val die boek oop by die breekbare man:

glas is hy, soos glas sy dae,
strooi sy kort weerbaarheid,
forel in 'n stroom sy gedagtes.

Die oog vang fasette man
in skittering son op water
— kortstondig, helder, verby in 'n sekonde
en onherhaalbaar in 'n eeu.

Maar ook dié oomblik word 'n spoor,
'n blaar wat losgeraak het reeds,
'n tik van die oorlosie sonder eggo
en flouweg net gebêre in die brein
en dalk nog sonder terugroep ooit.

Dié man van glas — lê hom in woorde
saggies teen die Groot Trek weg:
dat niemand later in die splinters trap.

DIE KINDERLOSE

Sy wou altyd graag kinders gehad het. Selfs in hierdie tyd waarin die meeste van haar getroude vriendinne se verlange uitgegaan het na twee badkamers, twee motors en twee kinders, gewoonlik in dié volgorde, het sy daarvoor kans gesien om vyf of ses groot te maak. „Wag maar tot jy getroud is,” het haar ma effens neerbuigend gesê, „dan sal jy anders praat.” „Hoekom dan nie maar drie as jy reken twee is te min nie?” wou haar vriendinne geskok weet. Net Willem, die man met wie sy sou trou, het hom nie oor die aangeleentheid uitgelaat nie. Hy het geglimlag en sy gedagtes vir homself gehou.

Hulle is getroud. Gedurende die volgende maande het sy gretig en vreugdevol gewag dat die eerste baba sy koms moet aankondig. Sy het na haar vriendinne se kinders gekyk en gevind dat sy ontvankliker as ooit was vir die wonder van kuiltjies in klein handjies en die sonlig wat ligroos deur 'n oorskulp val. Ter voorbereiding het sy breipatrone versamel en selfs 'n paar onse wit wol gekoop. „Jy is haastig,” het Willem net met sy effens tergende glimlag gesê en haar vir die soveelste keer bed toe geneem.

Maar niks het gebeur nie. Sy het rusteloos geraak en begin boeke uitneem waarin sy meer kon lees in verband met bevrugting. Later het sy boeke gekoop ook en aand na aand sorgvuldig aantekeninge gemaak en sketse bestudeer. Mettertyd het sy haar begin verwonder oor die feit dat daar nog kinders gebore word — alles was so verskriklik ingewikkeld. Maar daar is kinders gebore, en daarom wou sy ook haar vyf of ses hê. Sy het baie geleer, later kon sy geen boeke meer vind waarin sy nuwe feite teëgekome het nie, maar sy het nie swanger geraak nie.

Die gemoedelike vooruitsien van die eerste maande het plek gemaak vir 'n heftige, hartstogtelike drang om 'n kind te kry. Met elke maand wat verbygeskuif het, het die obsessie feller geword. Liewe God, kan u dan nie vir my 'n kind gee nie, net maar 'n kind, is dit so veel gevra? Almal het kinders, al weet hulle nie presies hoe hulle dit reggekry het om hulle te bekom nie. En dié wat nie het nie, loop met wye bont jakkies deur die strate.

Geen uur van die dag of nag was meer sonder die vretende verskrikking van haar begeerte nie. Terwyl sy aartappels skil en die beddens opmaak, dink sy hoe sy die wiegie sal oortrek; terwyl sy voor die naaimasjien sit, prakseer sy 'n nagrokkie en

as sy by 'n vriendin gaan besoek aflê, kyk en kyk haar honger oë na die kinders sonder om versadig te word. In die aande is daar 'n nuwe, historiese noot in haar en Willem se liefdespel en daarná lê sy lank en kyk hoe die gordyne roer — asof 'n kind daaragter verskuil staan, vol ondeundheid omdat hy haar so kul agter die voue van sy wegkruipplek.

Nadat sy twee jaar gewag het — sy wou nie uitgelag word nie — gaan sy dokter toe. Hy ondersoek haar en vind geen fout nie; toe praat hy lank met haar, baie vaderlik, oor hoe sy moet ontspan en haar nie bekommer nie. „Dan kom alles wel vanself reg,” sê hy. „Daar is baie vrouens wat 'n paar jaar geen kinders kry nie en dan kom daar sommer 'n paar op 'n ry,” sê hy.

Sy probeer vergeet. Maar hoe vergeet 'n mens 'n stuk van jouself, 'n driftige essensie van jou menswees? En dit klink vir haar vreemd om te ontspan en die besonderhede aan die natuur oor te laat: van kleins af was sy gewoond dat sy vir alles wat sy graag wil hê, hard moet werk. „'n Mens kry niks verniet nie,” het haar ma gedurig gesê.

Sy besoek nog 'n dokter nadat 'n verdere ses maande hulle in siklusse van groeiende hoop en bloedige wanhoop voltrek het. Hy praat oor hormoonbalans en eierleiers en suur en alkalie, en sy kry die gevoel dat sy meer van die saak weet as hy. Nogtans gaan sy heen en gebruik die klein, bruin skildklier-tabletjies, kwart sterkte, 'n ruk getrou. Sy drink ook vitamien-tablette en probeer om haar nie te bekommer nie, selfs nie op die floerse dae wanneer nog 'n siklus sy wrede sirkelgang vol-tooi het nie.

Snags roer die gordyne aanhoudend, sonder ophou.

Toe stuur die derde dokter haar na 'n spesialis. Willem gaan saam, en dis net die wete van sy glimlag in die wagkamer wat haar deur dié uur help. Nooit voorheen het sy haarself juis as 'n baie besondere persoon beskou nie, maar dis 'n vlammende vernedering om só naak en uitgelewer te lê onder die koel, onpersoonlike hande van die onbekende man. Is sy dan net dit? vra sy haarself af: 'n liggaam wat deur die werking van verskillende hormone beheer word en is wat hy is? 'n Voorwerp om te ondersoek, te bestudeer en dan met 'n knik van die kop terug te verwys na die kleedkamertjie? Later in sy kantoortjie praat hy ook nie veel nie, sê bloot sonder opkyk dat sy 'n paar pond swaarder moet word, daaglik lewertraan drink, die oefening doen wat beskryf word in die pamfletjie wat hy saamgee, en ontspan.

Hulle keer terug huis toe. Sy word vier pond swaarder, doen die oefening, vind die lewertraan walglik en kan nie ontspan nie. Dit neem lank voor sy daarvan vergeet dat sy daardie dag, op die harde ondersoektafel, net 'n liggaam was en niks meer nie.

'n Volgende spesialis skryf klein wit pilletjies voor, praat van die werking van die hipofiseklier en sê sy behoort 'n paar pond gewig te verloor. Toe sy hom bedank en uitstap, glimlag hy. Hy glimlag; sy kan haar oë nie glo nie. Tussen die hoë geboue loop sy en Willem, verkeersligte flikker rooi-groen-geel, bloeding-ovulasie-afwagting, en sy onthou meteens dat sy byna dertig jaar oud is.

Die maande word onversetlike vyande waarteen sy tandeknersend weerstand bied. Aanhoudend kom en gaan hulle, en haar obsessie word 'n harde pit, bitter en altyd teenwoordig. Dit word die afgesakte moer in die koffieketel, die wit aanpaksel van kalk in 'n pot — dit tas alles aan. Dit word só dat moeders wat waentjies stoot haar minderwaardig laat voel, sodat sy anderpad kyk totdat hulle verby is. Sy wil nie meer in die park gaan wandel op 'n sonnige oggend nie, want oral draf kleuters met rooi truie en onvergeetlik helder oë. Daar skuif 'n leegte tussen haar en Willem in, al gee hulle voor dat dit nie so is nie. Hulle praat nie meer oor kinders nie.

Een keer kom haar ma kuier. „Jy moenie dit so ter harte neem nie,” sê sy half ongeduldig, haastig om oor belangriker dinge te begin praat, soos die jongste soort haarkrullers. „Jy is nog nie oud nie. Buitendien het Sara vir Izak gekry toe sy 'n afgeleefde mens was. Seker al in die negentig.”

Sy dink aan die gryse Sara, en sê: „Sy het gelag oor die nuus. Ook later, met Isak se geboorte, het sy gelag.”

„Van blydschap,” sê haar ma, wat destyds vieserig verlof moes vra by die firma waar sy gewerk het om haar twee kinders te hê. 'n Crèche neem babas ook eers van drie maande af, dis lastig. „Van blydschap, my kind.”

Daardie aand lees sy weer die woorde in 'n Bybel wat sy êrens uitkrap: *'n Gelag het God my berei: elkeen wat dit hoor, sal oor my lag.* Daar kom 'n verdrietige wete tot haar: elke ding het sy tyd. Wie wil op negentig, selfs op veertig of vyftig, 'n baba hê? Hoe kon 'n kind al Sara se bitter, leë jare retrospektief vul?

'n Derde spesialis stuur haar hospitaal toe om geskraap te word. Weer, erger as ooit tevore, is sy bloot liggaam wat gewas, ingespuut en op 'n trollie na die teater vervoer word. Die donkerte kom oor haar as nog 'n inspuiting in die blou aar van haar arm gegee word, en toe sy later bykom, is sy terug in die smal wit bed. Sy moet smeek om 'n skoon nagrok en 'n bietjie water; daar is geen menswaardigheid in haar oor nie. Al wat sy is, is organe en hormone.

Tog: nuwe hoop weer. Of verklaar hormone dit ook.

Deur die maande groei en verbloei die hoop van voor af. Net die bekendheid daarvan weerhou haar van waansin. En daar is darem altyd nog Willem, liewe Willem wat nie meer so ge-

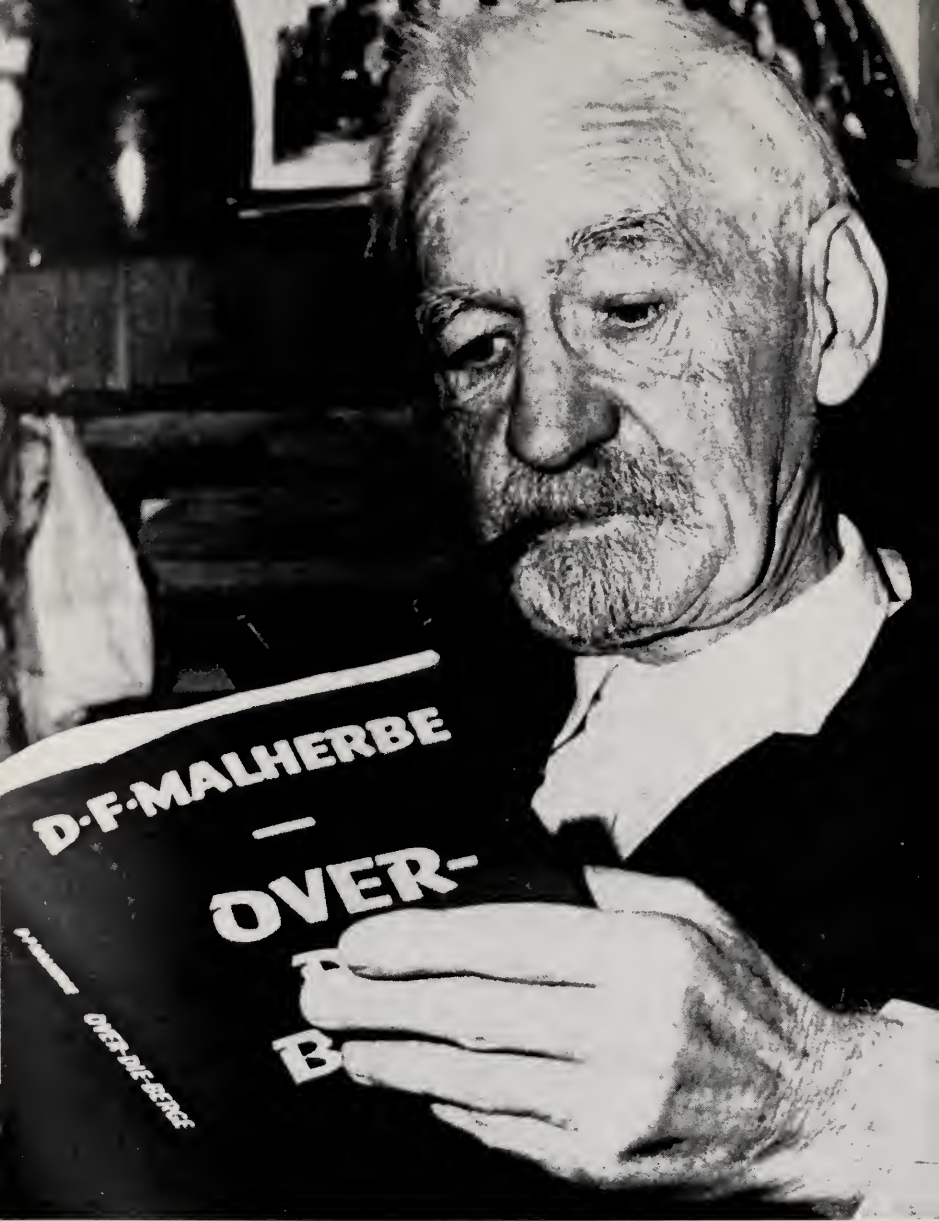
redelik en so tergend glimlag nie maar wat opgang maak in sy werk en spoedig 'n tweede motor kan bekostig.

Totdat daar 'n maand kom, jare later, dat sy nie die dae van haar siklus tel en Willem inlig as dit die dertiende-veertiende dag is nie. Dis net of sy vergeet het. En 'n maand of twee later is die wete dat swangerskap weer uitgebly het, net 'n klein bietjie minder bitter as gewoonlik. Geleidelik, byna ongemerk, word die pyn draagliker. Sy gaan werk en daar kom ruimte in haar gemoed vir ander gedagtes as dié oor 'n kind, God, 'n kind.

'n Vriendin kom kuier met 'n laatlam, 'n seuntjie van 'n paar maande. Sy kyk hoe die vrou hom sus en sy bottel gee, kyk hoe die kleintjie op sy rug op die mat lê en probeer om die goue stoffies te vang wat in 'n kol sonlig al om hom swerm. Al waaraan sy dink, is: sy doek is nat, en hoe naar dat hy so aanhoudend kwyl.

Dis eers toe sy koppies na die wasbak dra, later, dat dit tot haar deuring: sy het nie omgee vir die kind nie. Daar was geen driftige verlange, geen begeerte by die sien van die kind nie, net 'n gelate, middeljarige aanvaarding van die feit dat hy daar lê, nat en kwylend. Miskien het Sara ook só gevoel, reeds op veertig, en toe word dit van haar verwag om op negentig ekstasies te raak oor 'n eersteling. Wel, sy is nie Sara nie. Sy is vry — eindelijk, na al hierdie martelende jare.

Sy pak die koppies in die wasbak, draai die kraan oop en laat haar trane saam met die water in die bak drup. Daar is nie wanhoop of hartseer in haar trane nie, maar 'n verdriet wat dieper en verskrikliker is as enige emosie wat sy sedert haar troue geken het — oor haar verlange wat verby is. Oor die berusting wat in die plek daarvan gekom het en sal bly totdat die siklus van haar lewe self voleindig word.

D. F. Malherbe

TWEE VERTALINGS

ROMEINSE ELEGIEË. IX

Herfsagtig skyn die vlamme uit die landlik gesellige herd,
Knetter en blink, hoe snel suis dit met fynhout na bo.
Hierdie aand sal my groot vreugde bring, want voor die hout

nog
Tot kole verbrand, tot as verfyn,
Kom my lieflike meisie. Dan vlam fynhout en stompe
En die verwarmde nag word vir ons 'n glansende fees.
Môrevroeg verlaat sy bedrywig die bed van liefde
Wek behendig uit die as opnuut vars vlamme,
Want bo alles verleen die vleier Amor dié gawe
Om vreugde, wat skaars soos as tot rus versink het, weer op
te wek.

Johann Wolfgang von Goethe

ROMEINSE ELEGIEË. V

Vrolik bevind ek my nou op klassieke bodem,
begeester;
Verlede en Hede spreek meer suiwer, bekoorlik tot my.
Hier volg ek die raad, blaai deur die werke van ou Meesters
Met bedrywige hand, daaglik met nuwe genot.
Maar dwarsdeur die nagte hou Amor my anders besig;
Al word ek ook net half geleer, is ek tog dubbel gelukkig.
En leer ek dan nie as ek die lieflike Boesem
Se vorm sien, die hand oor die heupe lei?
Dan eers begryp ek die marmerbeelde werklik; ek dink en ver-
gelyk,
Sien met voelende oog, voel met sienende hand.
Beroof die geliefde my dan so van 'n paar uur van die dag,
Gee sy vir my ure van die nag as vergoeding weer.
Word daar nie altyd gesoen, word dit verstandig gesels;
Oorval die slaap haar, lê ek en dink diep.
Dikwels het ek reeds in haar arms gedig
En die maat van die heksameter lig met vingers op haar rug
getel. Sy asem in lieflike sluimer,
en dit deurgloei tot in die diepste van my wese.
Amor blaas die lamp aan gedagtig aan die tye
toe hy dieselfde diens verrig het vir sy driemanskap.*

Johann Wolfgang von Goethe

* Catullus, Tibullus en Propertius.

DAGUERREOTIPIES

'n Foto (sommer 'n gewone kleurfoto)
om op my tafel te kom in 'n ligte houtraam
anderkant die wellustige lyf van my rooi tikmasjien —

'n Foto van jou okkerneut oë, van kersies iewers
ver agter jou wange, van sprokieswoude
onder die swart rankplante wat verby jou ore hang —

'n Foto om met hernieude hewigheid inbreuk te maak
op my gedagtes se versteende gang tussen ruïnes deur,
om my dronk te maak om te dink hoe jy stap
tussen skoolkinders deur op jou tuisdorp, tussen
geel blomme in die gevefde herfs in namakwaland, tussen
rysmierprinsesse wat die ewigheid invlieg sonder
die warmte van die son —

Stuur my 'n foto om jou volle fasette
soos sprokies te kan optower vir die dag van herontmoet
wanneer al hierdie elemente saamgetrek word
in een oomblik
(met die krampagtigheid van 'n knoop in 'n kabel).

REISPLAN NA TYDELOOS

En ons sal met somertye optrek soos bergbokke
kopskuddend en rats na die hoër dele
met die lysies langs op met die hoër dele
al aan die noordekant —

om die somer te bevestig in 'n ligteblou swempak
om groot wit villas soos vriendelike geeste te bewoon —

om ons te vergaap aan die desperate geblaf van die sekelmaan
en weg te vlug uit die staar van die babbelende son smiddae —

om dae langsaam wiegend in wolke af te koel
tot in langsteelglase onder sonsambrele
en dan stadig aan die sap van die somer te proe!

HUMMINGBIRD-RAPSODIE

Jy het momentele ekstase geword —
'n skoelapper vasgevat aan die vlerke —
'n fladdering van momente wat uitgestuur word —

Jy het 'n lang en uitgerekte
uiters treurige weergalmende geskreeu geword
en trompetter so 'n spasme deur die sweetgate
waardeur jou bleek vel geure plant in die nag

Jy is 'n geluid soos glas tussen hoë riete
Jy is 'n stilte soos die moddermaag van 'n gevalle boom;
en behalwe die paradoks ook die dubbele portret van Nefertiti;
en ek sal jou slapende vind waar winde jou wakkermaak

Jy is dit wat in malle vaart trappe bestyg
en hoër en hoër klim in 'n geluid van triomf
en verder anderkant agtertoe verderweg gedaal het
en neergelaat word van die hemel aan 'n goue naelstring

want iets wat nooit sterf nie bekoor die lug vir ewig
met die tydelose gefladder van ragfyn beelde
soos die noorderligte waar gloeiende kleure sweef
omdat twee afstande mekaar vir ewig kruis

Jy, Jy wat ek liefhet, Jy bromvoëltjie te vinnig om te vang:
oor jou het ek waansinnig gegaan en my mond laat wapper in
die wind
ek is oorboord met die heunings waaragter jy skitter en
ek stuiter onuitspreekbare metafore wat gefluister moet word
met die mond by die oor in ekstatische belasting van die oor-
skulpe

Jy dus, wat gloei en sweef en op magiese sandale trappe bestyg
elke nag totdat jou aanraking oor tweeduisend jaar
jou alleenheid en jou stilte, jou ekstase en jou spasme
vertrap tot 'n gruis en 'n sagte vesuvius-stof

Jy wat kom op die maanlig en bespieder is van die daglumier

Jy waarvan die lippe die sole nie kan soen nie weens die
omvang van jou lengtelose verfyndheid

Jy is nou myne

Jy is nie meer die bulk van 'n wekker in 'n verbrande woestyn
nie

Jy beskerm nie meer soos 'n broeishen vreemde eiers nie
Jy hang om jou meer as die kledingstukke wat om jou hang
Jy is in besit
soos die aarde in besit staan van die oggend.

WILLEM KNOBEL

VERTOOG

'n oumenstehuis
in die deftigste buurt se straat
hulle moet môre trap
hulle versteur snags
met oumensgeskree
calvinis en bankier se rus

VIR TED

skuins langs die kloof met die steilte uit
en as die asem begin hyg en die kuite pyn
dink aan die agaat wat moontlik dofblou
tussen droë stukkies hout en 'n miskoek wag

die wistaria uit jou tuin het ek ongemerk
in my agterplaas geplant
na maande sien ek gister
die blare groen spruit uit die dor stam

DE LUIPAARD UIT DE BOOM KIJKEN

Daar staan, roerloos, en wachten. Hem niet zien, maar hem voelen. Met ieder zintuig, iedere cel van mijn lichaam. Springen zal hij, recht op me af: mijn vinger ligt om de trekker en zal op het juiste moment, de juiste beweging maken: een voorbereid reflex. De geduldige wint. Altijd. Alleen . . . dat weet ook de luipaard, hij bezit een stel hersenen, net als ik. Kalm, maar ik mezelf, controleer je ademhaling, knars niet je tanden, blijf geconcentreerd op de vinger.

Hoe lang houdt een luipaard het uit in de boom? Al de vaat moet nu al in de grootsteen staan, al zijn sokken bij de vuile was liggen, alle mondvoorraad uitgeput zijn. Drie weken ben ik reeds weg. Drie weken van hoop dat hij eens voor eenmaal een beslissing van mij aanvaardt zal.

Maar gisteren, het telegram: „Kom terug, of ik kom je halen.” Ik wacht.

Een voorbijrijdende auto doet me opveren, telefoongerinkel gooit me alles uit de handen, geluid van stappen jaagt me achter het overgordijn met het gaatje ter hoogte van mijn rechteroog, en dan zie ik hoe het koude wapen in mijn hand trilt, voel hoe mijn hart bonkt en ik zeg: „Tellen, langzaam: één en twintig, twee en twintig, drie en twintig . . .” Ik ga niet terug. Nooit. Ik kan niet langer de dood beleven. Sterven van genot, dan weet hij me „klaar” en doet me sterven van leed. Leed is geen prijs voor genot, het is de prijs voor geluk, voor leven. Ik leef niet bij die man. Hij slokt me op met haar en huid en hart en geest en laat niets van me voor mezelf over, geeft ook nooit iets van zichzelf in de plaats. Dit zou „zijn algehele vrijheid schaden” zoals hij het uitdrukt. Hij moet kunnen reizen — alleen of met een andere vrouw — zuipen met zijn vrienden, of gewoon verdwijnen voor korte of lange tijd zonder me ooit te vertellen wat hij uitricht of waar hij is. Dan loop ik in onze kleine flat rond als een gevangene in zijn cel en huil en schreeuw of zit in elkaar gedoken als een zieke hond, en wacht. Hoe vele uren, dagen, nachten, weken, heb ik gewacht? Hoe vele keren heb ik hem om zijn lichaam gesmeekt en heeft hij me van zich afgeslagen als een lastige wesp? „Je bent alweer bij een ander geweest,” zei ik dan en hij zei: „Waarom niet? Ben je onze overeenkomst vergeten?”

Nee, dat was ik niet. Ik zou niet kunnen de overeenkomst vergeten waarop ons samenleven was gebouwd. Respect voor elkanders vrijheid. Aan de possessiviteit van onze echtgenoten waren ons beider huwelijken kapot gegaan. We leven om te

leren. We hadden geleerd. Beiden. En met deze solide basis zouden, moesten we slagen.

We zijn niet geslaagd.

Ik heb zijn gevoelens voor mij een dimensie, een stabiliteit, een grond toegekend, die er niet was. Hij had me nodig, had hij gezegd. Zonder mij voelde hij zicht niet opgewassen tegen een maatschappij, altijd klaar om het individu te beknotten, te onderdrukken, te vernielen en ik begreep hem, voelde zijn revolte in mijn eigen diepste-ik aan, en onze team tegen de rotsociëteit tekende zich heel duidelijk in mijn verbeelding af: hij, zijn kunst, ik, mijn renderend beroep. Het was een schande een kunstenaar te remmen omdat hij ergens toch te veel mens bleef om het zonder brood te stellen. Ik zou het scheve recht trekken. Ik was jong en sterk en had hem lief! Liefde is leven. Liefde is geluk. Liefde is kracht. Liefde is macht. Liefde is de hel, maar dat heb ik pas achteraf geweten. Toen hij op mijn hart trapte, er mee speelde, er gebruik van maakte omwille van ZIJN vrijheid. MIJN vrijheid is er nooit geweest. Want mijn vrijheid betekende: hem. Leven met hem, gelukkig zijn met hem. De droom die me obsedeerde als slaapwandelaarster naast een onverschillige echtgenoot, de droom die gevoed werd tijdens de gestolen uren die ik doorbracht met hem die ik „mijn grote, mijn enige liefde” noemde en waarbij ik me zo volledig existenstieel voelde. Mijn volle lach haalde hij uit me, al mijn tranen, en onze orgasmes waren het vergaan van de wêreld. En dan was er het losrukken, alsof me benen en armen werden afgehakt. „Je moet gaan, nu, je krijgt herrie thuis” fluisterde hij en ik klampte me vast en zei: „Ik kan niet van je weg, het is onmenselijk!” — „Blijf dan bij me” zei hij (nuchter, onverschillig, verlangend? Ik zou het niet meer kunnen zeggen) en op zekere dag deed ik het, al de consequenties van mijn daad aanvaardend, alle bruggen achter me verbrandend, bereid brandnieuw te beginnen.

„Kom terug, of ik kom je halen.”

En indien er had gestaan: „Kom terug, ik mis je”, of: „Kom terug, ik houd van je”? Hij heeft zijn vergissing ingezien! zou ik gedacht hebben, hij zal lief zijn voortaan, me niet meer schoppen, kleineren, gebruiken, misbruiken. O, we zullen gelukkig zijn, nu, eindelijk het geluk waarvoor ik alles heb verwoest, grondig en onherroepelijk.

Liefde! De utopie waamee ik zo persé de weg van mijn puberteit naar mijn oud-woorden heb willen plaveien omdat zonder dit wegdek de weg drek is waarin ik wegzonk, en zonk, en zonk, tot over mijn oren, mijn neus, mijn hoofd.

... of ik kom je halen.”

Het is onleefbaar niets te zien, niets te horen, en alleen drek te ruiken en te smaken . . .

Een motor.

Stilte.

Stappen.

Ik sta achter het donkergroen overgordijn — groen: hoop; hij zal zeggen: wijfje-van-mij, kom terug, ik mis je mis je mis je . . . , het gaatje ter hoogte van mijn rechter oog en mijn hart hamert en mijn hand om het koude metaal trilt en ik zeg: „Tellen, langzaam: één en twintig, twee en twintig, drie en twintig . . .” en adem onhoorbaar.

Hij komt binnen. „Liesbeth!” zegt hij kortaf en kijkt rond. Ik zie zijn gezicht, het is gespannen, iets naar boven gericht als bij een luipaard op zijn hoede. Zijn ogen zie ik niet maar ik weet dat ze hard zijn en ik weet ook dat, als ik NU de trekker niet overhaal, als ik te voorschijn kom en hem als mens probeer te benaderen, hij slaan zal en me dan als een bok bespringen en „teef, jij rotteef” zal zeggen en dat ik nadien gedwee mijn koffer zal nemen en hem volgen en zijn sokken zal wassen en zijn potje koken en smeken: „Blijf vanavond bij me, asjeblijft . . .” en dat hij me hooghartig bekijken zal en zeggen: „Ik ben vrij, vergeet je het alweer?”

Ik haal de trekker over. Hij zakt neer, zonder geluid, zonder verbazing, zonder revolte. Ik adem diep in, diep uit, aai het warme metaal en trek de donkergroene overgordijnen open, kordaat, alsof een nieuwe dag begint.

BRIEF AAN ERIKA

De dennen gooien weer hun stuifmeel in de wind, Erika,
En de twee wilde eenden zijn terug aan het ven.
Het is nu drie of vier oorlogen geleden
Dat we verlegen werden als we elkaar zagen
En dat we naar elkaars handen zochten in al
Wat de lente ons voor de voeten gooide.
Ik hoop dat het je goed gaat, Erika, ik hoop
Dat je niet door de dagen wankelt in een poging
Om de grote holte in je borst
Met de kapok van de wanhoop te vullen.
Weet je, Erika, het is een troost dat alles zo vlug voorbijgaat
Dat het leven niet zo keihard lang is als de stenen
Dat wij wellicht over zoveel jaar weer
De kinderen zijn van onze kleinkinderen
En goudranonkeltjes plukken.
Eigenlijk, meisje, is het leven niet zó belangrijk
Het heelal is er veel te groot voor
En de doden zijn te talrijk
Maar dat belet niet dat ik veel zou geven
Om na de regen weer met jou over de bospaden te lopen
En te nemen wat wij vol heilige erbie
Opofferden aan valse goden en profeten.
Wees gelukkig, Erika, wees tevreden met jezelf
En met de mensen die je vriend mag noemen
Laat de materiemenzen materie zijn
En trek het je niet aan als je misbruikt wordt
Trek het je niet aan
Want de tijd is net lang genoeg
Om één droom onder de knie te krijgen.
Laat anderen boelieren met hun god, Erika,
En besef dat je mijn godin bent
Die slechts door één nacht moet
Om in het morgenrood op de heuvelen bij mij te komen.
Het leven is mooi, Erika, het is opwindend
Omdat het één verwachting is
Omdat het een vergissing is die gauw wordt opgeklaard.
Ik weet dat deze brief jou nooit bereiken zal
Maar dit wil ik geschreven hebben, Erika:
Als ik vóór jou moet gaan, weet dan
Dat ik bij het oude nest aan het ven op je wacht.
Vergeet het niet, Erika, vergeet het niet.

'N VROU VIR STANISLAV

Krisjna en ek het afgespreek om mekaar elfuur by *Die Meeue* se St. Georgestraatingang te ontmoet. Ek is reeds vyf voor elf voor die glasdeure van die restaurant en hou die sypaadjieverkeer Waalstraat se rigting, vanwaar sy sal kom, dop. Hoe sal sy lyk? Wat sal sy vertel? Met Krisjna kan mens nooit weet nie. Toe ons mekaar verlede Augustus met my vakansiebesoek aan Kaapstad gesien het, was sy ver swanger en baie rustig, alle kosmopolitiese kokketerie en rusteloosheid verswag deur die vergenoegdheid wat haar anderhalfjaarou huwelik teweeggebring het. Oktober is haar dogter gebore. Nou is sy weer swanger, het sy in haar voorlaaste brief meegedeel.

Krisjna: weliswaar nie 'n groot skoonheid nie, maar 'n persoonlikheid. Borrelend en hooggespanne. Ek dink aan die jong studente in die Skone Kuns wat ek tien jaar gelede leer ken en wat, na voltooiing van haar kursus, as handelskunstenaars in die kantoor by my aangestel is. Ek onthou van die verhaal van haar en haar ouers se vlug in 1944 uit Warskou, toe sy nege was. Toe, twaalf jaar later, die vertraagde reaksie, sodat ek haar ses weke lank elke middag ná kantoor op die voorstedelike trein Nuweland toe, na haar huis vergesel het: elke maal in bus of trein het sy die een of ander verskrikking geantisipeer; die vrees was in haar oë. Toe het sy Mario ontmoet, en saam met haar eerste liefdesverhouding het die vrees verdwyn. Mario het later self ook in die agtergrond verdwyn. Toe het 'n onlesbare dors na steeds nuwe liefdes haar beetgepak. Die eerste rustigheid het met haar huwelik gekom, met Stanislav, voorverlede jaar.

Skielik staan sy langs my voor die glasdeur. „Krisjna!” Haar kastaiingsbruin hare waai in die wind, daar is 'n blos op haar wange en vonk in haar oë. Dit pas haar om swanger te wees. Ons stap ingehaak deur die glasdeure en ry met die roltrap na die koffiekamer op die eerste verdieping. Krisjna babbel sonder ophou en haar oë fladder soos skoendlappers oor die velde van my hare, gesig en tuniek; ek word besprinkel met adjektiewe oor die voortreflikhede van die wolstof en ontwerp van my uitrusting, die kleur van my ooggrimering en die toestand van my vel, tot in die koffiekamer waar al die tafels beset is.

„Vervlaks!” klap 'n skootjie ergerlikheid van Krisjna se lippe. „Maar kom ons kruie tussen die tafels deur, miskien tref 'n geluk ons,” vervolg sy vreugdig. Ons doen twee maal die

ronde, al met die paadjies langs tussen die tafels en ek wil net tou opgooi en aanbeveel dat ons na die koffiekroegie langs-aan in Houtstraat gaan, as twee here, duidelik behorende tot die gesofistikeerde reklamekorps, 'n tafel vakant laat.

Ons neem op hul warm stoele plaas. 'n Mannekyn wat die jongste hoedemodes vertoon, kom staan by ons tafel. „Is dit nie 'n skat van 'n kadot nie, net vier-en-sewentig rand,” deel die blonde riet ons pronkerig mee. Krisjna gooi haar kop agteroor: „Buitensporig! Vier-en-sewentig rand! Maar weliswaar 'n skat, juffrou,” en beweeg dan regop in haar stoel terug, haar aandag reeds weg van die weselbontmus en die mannekyn.

„Wat sal jy neem, Krisj?” Ek vou die spyskaart oop en sit dit voor haar neer.

„Suurlemoentee en roosterbrood met ansjovis,” besluit sy sonder om die spyskaart te raadpleeg. „En een cappucino,” voltooi ek die bestelling ter inligting van die kelnerin wat aantekeninge maak.

„Vervlaks,” mompel Krisjna oor haar oop handsak, „my sigarete is gedaan. Juffrou, juffrou,” roep sy die kelnerin agterna, „een pak Perillys en vuurhoutjies asseblief.” Sy haal 'n spieëltjie uit die oop handsak en bring 'n vars laag pienkwit lipstif aan haar lippe.

„Jy sal nooit raai wie ek verlede week in die Broadway-foyer raak geloop het nie?” sê sy terwyl sy haar spieëltjie wegsit. „Aat. Maar jy sal hom skaars ken: maer, vooroor en grys. En dit na 'n vakansie.”

„Ja-a, nie een van ons word jonger nie.”

„O hemel nee.”

Die kelnerin sit die sigarete en vuurhoutjies voor Krisjna neer en die skinkbord met tee, roosterbrood en koffie in die middel van die tafel. Krisjna maak die sellofaan rondom die sigaretdosie fyntjies met haar netjies versorgde middelvinger en duim los, haal 'n sigaret uit en plaas dit sorgvuldig in 'n lang swart-en-goud sigaretkoker wat sy uit haar handsak tevoorskyn haal. Sy bring die koker behaaglik na haar lippe, laat 'n vuurhoutjie oor die tontel skaats en maak haar oë toe agter die blou rook.

„Wat het hy gesê?”

„Wie?”

„Aat.”

„O, hy het net van Europa teruggekom. Ann is alleen New York toe.”

„Sy skryf mos vir die New Yorker. Het seker gaan kennis maak.”

„Hm-mm. Ek sê vir jou dit was nooit reg tussen hulle nie. Hy het haar uit simpatie getrou, nou wil dit voorkom of hy die een is wat simpatie nodig het. Jy lyk verniet so onskuldig en

onkundig." Sy gooi haar kop agteroor en glimlag innemend met haar gul mond. Daar is deernis in haar oë.

„Ek veronderstel hy het vir Jim gesien?"

„Ja. Hy het 'n week by Jim en Sally in Londen gekuier. Jim is nou internasionale bemarkingsbestuurder: vir Brittanje, Europa, Amerika, die lot." Sy kyk deur die blou rook van haar sigaret na die rooi kooltjie aan die punt. „Jim is fantasties! Wat my betref het hy alles. Hy kan my kry, o hemel. Ek kan dit nie help nie. Dis sy vonk. Toe hy destyds weg is, was daar vir my in Kaapstad niks meer oor nie."

„Jy het hom nie werklik geken nie, Krisj."

„Hy was die enigste man wat my kon laat lag. Ek bedoel werklik laat lag, sonder dat hy geprobeer het om snaaks te wees. Hy wás net snaaks. En so innemend daarby. O Hemel." Sy sug diep en leun vorentoe sodat sy altwee elmboë op die tafel kan stut, die sigaretkoker wieg liggies tussen haar vingers.

Die reuse goue ring aan haar linkerhand se middelvinger tref my oë.

„'n Erfstuk van die familie Stanislav met hulle wapen," beantwoord sy my onuitgesproke vraag. „Met Mariza se geboorte het Stanislav se ma dit vir my gegee. O ja, byna het ek vergeet." Sy maak haar handsak oop, haal 'n koevert uit en sit vier foto's voor my in 'n ry neer, met die *finesse* van 'n kaartspeler. „Mariza op vyf maande."

„Sy het jou oë, Krisj, met al die duiweltsjies!"

„Ag spaar dit haar, die drommeltjie," lag sy.

„En waar kry sy haar naam?"

„O, somer net 'n Poolse naam." Sy drink genotvol aan haar glas suurlemoentee. Ek kyk nog 'n paar oomblikke na die mollige lyfie in die kruippakkie en die groot swart oë, in verskillende posisies afgeneem, en gee dan die foto's terug. Sy laat hulle *nonchalant* in haar handsak val. Ons oë ontmoet. „Stanislav is wonderlik, regtig. Hy neem Mariza geheel en al oor saans as hy huis toe kom: bad haar, voed haar, alles." Sy gooi haar kop agteroor. „Ja, ek het baie om voor dankbaar te wees." Opeens is haar stem teneergedruk. „Maar om die waarheid te sê, ek mis die opwinding van my lewe soos dit was vóór my troue." Sy neem die sigaretstukkies uit die koker en smoor dit in die asbakkie, haar oë op die as. „Stanislav het geen vonk nie. Niks! Hy is wonderlik en alles — maar minus vonk." Sy plaas 'n vars sigaret in die koker en steek dit aan, die koker sloer tussen haar lippe en liggies tussen haar vingers, haar oë is skrefies wat in die oneindige staar, asof sy alleen is in die ruimtes.

„Hy het 'n humorsin, Krisj."

Die sigaretas stort rakelings teen die rand van die glas met haar suurlemoentee. Ek onthou dat sy verlede jaar tydens haar

swangerskap opgehou het met rook omdat dit Stanislav se begeerte was.

„Hy het humorsin, dis een van die belangrike eise wat jy stel.”

„Stanislav? Moenie my laat lag nie.” Sy laat 'n suikerklontjie in haar tee dompel. „Weet jy wie het my 'n paar dae gelede gebel? Mario.”

„Is hy al getroud?”

„Nee. Hy het my genooi om vir hom op kantoor te kom kuier. Ek het gesê ek ly aan hoogtevrees. Sy kantoor is op die twintigste verdieping. Weet jy wat het hy te vertel? Hy was kwansuis bang om met my te trou destyds, vanweë die groot verskil in jare tussen ons, ek sou dan kastig nie getrou gebly het nie. Ek vra jou. Maklik om dit nou te sê.”

„Jy sal nie toelaat dat hy jou weer van stryk af bring nie, sal jy?”

Sy gooi haar kop agteroor: „Vader in die hemel, nee.”

Die kelnerin skuif ons rekening soetjies onder die suikerpot in.

„Ek kon nie 'n beter man as Stanislav getrou het om vir my 'n huis te gee en om pa vir my kinders te wees nie. Maar laat ons nou maar doodeerlik wees, vroue soos ons het opwinding nodig — die stimulus van 'n man se vonk. En Stanislav het dit nog nooit gehad nie.” Ons kyk mekaar vol in die oë, die wit in haar oë is baie groot. „O, vir 'n tydjie het hy my voete onder my uitgeslaan, sy soliditeit en gevestigtheid.”

Sy tik die sigaretas met groot besorgdheid weg, tog afgetrokke. Toe kyk sy op en maak 'n teken vir die kelnerin wat hande gevou teen die pilaar oorkant ons tafel staan, om ons bestelling te herhaal, minus die roosterbrood.

„Onthou jy vir Lee Ekberg, my Sweedse vriendin? Lee is al een by wie ek my hart kan uitpraat vandat jy nie meer in die Kaap is nie.” Sy hou die koker roerloos tussen haar lippe, streel dit liggies met haar vingers, liefkoos dit byna: „Ek wil jou vertel van 'n man wat ek by 'n partytjie van Lee ontmoet het. Drie maande gelede.” Haar oë blink swart fluweel. „Lee en ek het met die trappe afgekom, van die kleedkamer af, toe hy by die portaal ingestap het. Ek het in my spore op die trappe vasgesteek en Lee teruggehou.” Sy lag, en vonkies flits. „Wil jy my glo ek het gebeef van opwinding toe ek vir Lee vra wie dit is. O Hemel, maar dit was wonderlik om weer so te voel! Ek voel nog die hout van die trapeleuning, rond en lou, onder my hand, ek moes styf daaraan vashou. Die rooi Bokhara waarop hy geloop het in die portaal, het gerys. Ek het geweet dit sou 'n wonderlike aand wees; skootjies het gekits in my are.” Sy gooi haar kop agteroor en lag met haar oë. „Lee het my voorgestel, en Günther en ek het die res van die aand met mekaar gedans.”

„En Stanislav?”

„O, hy en Sven, Lee se man, het oor aande gesels en biljart gespeel. Günther is van Mosambiek, maar hy kom twee, drie maal per maand Kaap toe, vir sake. Ek was nog net een maal in die aand met hom uit, die ander kere het ons saam gemiddageet.”

Voordat ek my kan keer, daal my oë na die vol plooië van haar halfrok.

„Ja, ek weet dit klink skokkend in my toestand maar ek sien hom nou nie weer voor volgende jaar nie. Maar o hemel, hoe het ek hom nie nodig gehad nie. Ek bedoel die stimulus van sy vonk. Vandat Günther in my lewe gekom het skilder ek weer, die eerste keer in langer as twee jaar, en ek is 'n beter vrou vir Stanislav, ek bedoel aangenamer en alles.”

Die kelnerin sit die tee en koffie voor ons neer. Krisjna maak die sigaretkoker leeg en skuif haar tee nader. Ek tel die koker tussen ons op die wit tafeldoek op, en kyk daarna.

„Van Günther. Jy rook nog steeds nie?” lag sy, asof sy aan niks anders kan dink om te sê nie.

„Steeds nie,” bevestig ek.

„Dis kalmerend.”

„Ek sal dit in gedagte hou. Hoe het jy dit reggekry om in die aand saam met hom uit te gaan?”

„Lee loop saans kunsklasse by die Michaelis-kunsskool; ek het die aand saam met haar klas toe gegaan. Of liever, só het Stanislav gedink. Lee het my by Maxims afgelaai, Günther het daar gewag, en ons het tot elfuur gedans. Tot Lee teruggekome het.” Sy gooi haar kop agteroor: „O hemel, dit was wonderlik. Toe ek half twaalf by die huis kom, het ek begin skilder, en heelnagdeur gewerk. Kan jy dit glo? Stanislav was beïndruk deur die inspirasie wat ek, na al die jare, uit een aand se kunsklas geput het! Ek dink dis my beste werk dusver. Onthou jy ons poësie-aande in Aat se woonstel? Onthou jy Lorca se *Romancero Gitano*? En die ballade waarin hy met Soledad Montayo praat, die jong vrou wat verteer word deur die een of ander wroeging — ons het geraai dis 'n liefde wat nie beantwoord is nie. Ek wou haar altyd geskilder het, ontroosbaar in haar swart leed. Daar by Maxims het 'n Spaanse sigeunerliedjie en kitaar alles teruggebring . . .

O leed wat altyd suiwer is,

altyd alleen, altyd verlaat.

O leed van die verborge bedding

en van die vér, vér daeraad!

Uys Krige het die slot só in Afrikaans vertaal. Jy móet my Soledad sien. Met 'hare swart soos klawers en dye soos papawers'. Sedertdien is dit los in my, ek werk byna elke dag. Maar nou wil ek Günther nie weer sien voor volgende jaar nie.

Hy verstaan. Buitendien, hy wil nie 'n egskeiding hê of so iets nie. Sy vrou sal hom dit in elk geval nooit toestaan nie. Hy's byna vyftig, weet jy. Maar o hemel, hy is fantasties, iets van Jim. Net nie so snaaks nie. Jy het nog glad nie aan jou koffie geraak nie, dis yskoud." Sy gooi haar kop agteroor: „En Stanislav sal nie van my skei nie. Ek van hom ook nie. Mens kan nie op 'n los steier staan en skilder nie.”

MARIETJIE JOUBERT

Noú
het ek jou naam vergeet
op straat wonder ek
waar ek jou tevore
al gesien het.
Jy is gebêre
in 'n boek gepars
waar jy geler en vergete raak.

Ek ken jou net
aan jou afwesigheid:
Saans as my kop
en hande
leeg van werk is
word my skoot
van kriekgeskree bevrug.
Ek swel
en swel

totdat ek van eensaamheid
verskriklik
swanger is

TAAL?

in die hart van 'n vlam is daar stilte
en in die dood
elkeen se wydse alleenheid
uitspansels woorde
skei mens en mens
mens van homself

geblinddoekte klanke tas gedurig
mis en dynsing
nuanses sonder padtekens verdwaal
warnette en doodloopstrate
verdeling in en buite sielsgrense
soveel Babels tussen man en vrou

vingersinne strek die ruimtes binne
desperaat sonder geluid
vlaktes eensaamheid sonder brûe
woestyndonker vol alleen
oorbevolk blinkdowe vokale
dubbelsinnige leestekeninge

poog ons tot begryp
aanraking vind
gemeenskap hê
verstaan —
ons verbeelde tale serebraal
nutteloos
futiel —

reik ons na mekaar
uiteindelik
met liggaam
teen liggaam
in stilte

VIR JOU

eendag lank gelede ver land
ken ek jou
intiemvriendelik met swaardlelies

narcisme in spelonke
het ek jou liefgehad
met treurige wysies
malse kamferfoelie-heinings
hoëveldgras in doringbome
iewers 'n tarentaal
die helder dag had liggeel donsies

om die ore van distels
ek ruik jou nog in geurnat aarde
geparste druiwe
die nag se neonlig is sterre
wat destyds al verskiet het

ek voel jou tasting
vingerwinde om my lyf
spreisel van 'n soutgolfwinter
dood van 'n orgasme

ek sien jou soms pre-histories
gevlak teen die bloederige horison
in die blinde oë van motors
op die petrolreënboog van my teernat pad

af en toe hoor ek jou
beuel van seeskulpholtes
monotonie van horlosie-tyd
dondering van weerlig

ek proe jou nog in heuningkoeke
wildevy en rou neutharte
watervalreën op sprietgrasstingels
surinkie-sap

ek onthou jou
klim in seeboombranders
broei in lawa-kooksels
teerbare stempel van wilde rankrose
gruisbloed van kindertyd se knie-seer
woede-aanslae op my radarbrein

herken ek jou in ou brandewyn by kerslig

ek het jou lief met elk van my vervloë lewens
en hierdie een

METAMORFOSE

Nu, via de tintelende twijgen,
alle wortels terug weten van de juichende vogels
onder de feestkleurige gewelven van de bomen,
en de kat haar nachtrust zoekt langs
de pasgesnoeide haag,
nu plant de zon mijn vader in het landschap
lijk een eik van driemaal zeven.

Fluitend stapt hij weg van zijn
gepensioneerde wervelkolom,
bukt zich — beide handen naar
een parelende klomp aarde —
en geeft langzaam zijn schaduw
de elastische gestalte van een exotisch dier.

In het visrijk gedeelte van zijn aders,
is geen vin meer onbewogen.

Ik zie het straks gebeuren,
dat hij door de geneeskracht van het gras,
terug zijn tanden zet in het vergezicht,
tot de lucht ontploft in zijn longen
en hij me tegemoet komt als een kangoeroe.

ODE VAN DE VADER

O, zachte hinde, ik zie je weer
over de vlakten en de heuvels
binnen de grenzen van uw lenden, drie seizoenen ver
langs de bebloemde oevers van het bloed,
jubelend een foetus torsen naar het beloofde licht.

Ik zie je diafaan gevederde gebaren,
hiëroglyfen overbrieven aan
mijn arendsblink.
Tekens, wemelend van triljoenen stoeiende molekulen,
die slechts stollen na het breken van de ogen.

Ik weet, je zegt weldra: de speelse eekhoorn
springt verduiveld in het gebladerte van mijn hart
telkens op een andere tak.
Je stem ontsmet de ether in ons huis
met de geur van duizend dennen.

Je staat gekluisterd aan het kopergroene raam,
en schrijft in spiegelschrift zijn naam,
— leert hem door de vormloos verwaterende letters
reeds zijn prilste pasjes zetten in de klaver.
Je zwijgt, en stort uw vreugde niet te stelpen uit
in alle talen.

Zo smeedt je dagelijks
een schakel naar de navel.
En elke nacht, leg ik mijn linkeroor dan aan
de met de melkweg bestikte schelp, en hoor,
boven het zingen van uw edelste metalen,
zijn eerste schreeuw.

DRIE HILLBROW-KARAKTERS UIT „DIE WENNER”
'n Onvoltooide stadsroman

Roelf Botha

Die gordyn het toegeskuif, die ligte het aangegaan, die mense het opgestaan en na die uitgange toe geskuifel.

Roelf het 'n leë sigaretdosie tot in die paadjie geskop en toe teen die skuinstetjie op, voetjie vir voetjie, hier teen 'n skoen vas, daar by 'n skoen verby, dan met die linkervoet dan met die regtervoet, dribbel-dribbel tot in die voorportaal. By die een uitgang, voor 'n vullisblik, het 'n vroumense met 'n rooi minirokkie aan gestaan met paaltjies vir bene en met haar voete so . . . vyf duim uitmekaar. Toe hy twee tree van haar af was, het hy die dosie tussen haar bene deurgeskop en by homself geglimlag: nog 'n oorwinning.

Sy het teruggeglimlag.

En nóg een!

Roelf en Bas: die eerste maand.

„Jy mag nie bakstene in die bus bring nie, Meneer.”

„Bakstene? Waar sien jy 'n baksteen?”

„In jou hand.”

„Dis nie 'n baksteen nie, dis my broodblik. Net omdat my kosblik nie 'n rek om het nie, dink jy dis 'n baksteen!”

Die busdrywer het gevat en gedruk aan die baksteen. „Dit is 'n baksteen!”

„Kan ek help as ek arm is?”

Twee oë ongeloof, onbegrip. „Meneer, jy mors ons almal se tyd.”

„Wat kan 'n arme baksteentjie doen? Hierdie mense wat jy oplaai, is baie gevaarliker as hy. Mense skreeu en krap en gaan tekere, maar 'n baksteentjie is altyd stil en op sy plek. Hy sal nooit eerste moeilikheid soek nie.”

„Laat hom sy bleddie baksteen invat,” het 'n vrou agter Roelf gesê.

Die mense wat reeds in die bus was, het kliphard gelag; dié wat agter in die tou was, het vorentoe gedruk om te hoor wat aangaan.

„Okay.” Die drywer het Roelf se kaartjie geknip. „Maar jy hou hom in jou hande. Jy sit hom nie op die sitplek nie.”

Roelf het in die middel van die bus gaan sit, die baksteen

langs hom op die sitplek neergesit — totdat die nooi met die minirokkie opgeklim het.

„Ek het nog een opgetel, Basjan.”

„A-a-a! Nou't ons naastenby genoeg. Kyk, my boeke het gekom.”

Hopies bakstene, ellelange planke en goed vyftien kartondose vol boeke het die vloer toegestaan.

„Goed jy's 'n binnenshuise-versierder — hier's vir jou 'n groot uitdaging.”

Hy het sy hande diep in sy broeksakke gesteeek. „Die boek-rakke moet natuurlik teen die mure kom . . . En 'n ekstra hoë een tussen die twee beddens — so 'n muur van boeke.”

„Hoekom?”

„Dink aan die simboliek, man! Die muur van boeke wat ons skei wat opleiding, opvoeding en ontwikkeling betref.”

„Lyk my jy lees die Sestigters, Roelf.”

Bas het sy pyp aangesteek. „Ek wens ek kon weer 'n slag my pyp met 'n houtkooltjie aansteek. Ek verlang na 'n rokie sonder swael en was en ander stinkende dampe . . . Kan ons nie êrens gaan vleisbraai nie?”

„As ons 'n kar gehad het, kon ons 'n ent uitgery het.” Roelf het op die balkon gaan staan en gekyk na die rye en rye motors in die strate.

Toe hy die deur oopmaak, toe ruik hy dit. Braaivleis. Op die tafel in die woonvertrek was 'n bak vol slaai, gebotterde broodrolletjies en 'n paar blikke bier. Die kombuisie was leeg. Die badkamerdeur was toe. Was Bas nie wragtag besig om . . .

„Maak toe, maak toe.” Bas het op die rand van die bad gesit. „Welkom by 'n Viking-vleisbraai.”

Die venster was oop maar die badkamer was toe van die rook. „Waar kry jy die rooster?”

„Stoof se oond.”

„En die blik?”

„Koepelvormige deksel van munisipale vullisdrom.”

„En die hout? Of was dit steenkool?”

„Hout. Onder in die kolekamer, 'boiler room'.” 'n Lang gloeiende kool het begin vlam. Bas het van die water in die bad daaroor gespat, die vleis omgedraai met 'n vurk. Die drom-deksel het 'n ent afgedryf in die amper vol bad water. „Mooi, hê?”

In die skemerdonker het die hokie houtskool dof gegloei. „Te pragtig vir woorde.” Roelf het gehoes. „Brand jou oë nie?”

„Gaan vat solank 'n bier daar voor. Die vleis is nou klaar.”

Die gangetjie en ander vertrekke was nou ook vol rook, maar dit was darem nie so erg soos in die badkamer nie. Roelf het al die vensters en die balkondeure oopgemaak, 'n bier geskink.

„So ja.” Bas het ingekom met 'n bord vol braaivleis. „Help jouself.” Bas het vir hom ook 'n bier ingegooi, by sy bord kos gaan sit. „So moet 'n boer mos leef. Gesondheid.”

„Ja, lekkerte. Vier ons iets?”

„. . . My verjaarsdag.”

„Maar veels geluk, mən. Ek het nie geweet nie.”

„Dankie, dankie.”

Hulle het in stilte geëet en gedrink. Die rook het al hoe minder geword.

„Lekker,” het Roelf gesê.

Bas het behaaglik gesug, sy pyp uitgehaal. „Johannesburgse munisipale vullisdromdeksels lekker. Is jy duk?”

„Kruppelduk. Waar gaan jy nou heen?”

„Nou vir die poeding. Ek gaan my pyp met 'n houtkooltjie aansteek.”

Basjan Botha

„'n Pint melk, 'n volkoringbrood, 'n pond soetmelkkaas en 'n blikkie ingemaakte pere asseblief.” Bas het met 'n vyfrandnoot in sy hand gestaan.

„Lupoúme para poly. Egó katalámvano tí glóssa sas tóso lupo opes ke sis ti tikimo. Do you understand that?”

„. . . No.”

„Well then, if you don't understand my language, how can you expect of me to understand your language?”

'n Taal voorheen misken, 'n taal voorheen verag, maar nou beroemd geëer in Oos, Wes, Suid en Noord . . .

„What is it you want?”

Bas het 'n sent uit sy sak gehaal. „Vuurhoutjies. A box of matches, asseblief . . . Dankie.” Hy het sy sent betaal, geglimlag vir die vent — bliksem — en uitgestap met sy vuur.

„Hullou my boss. En wat vra die boss vandag?”

Basjan het weer by die tafel teenaan die voorvenster gaan sit. „Lekker sterk koffie, asseblief, Hendrik.” Die Copper Bowl was so te sê leeg . . . Hy het gehou van die plek. Lekker rustig, sindelik, een oorlamse ou kelner wat Afrikaans praat, mooi uit-sig op woelige Pretoria-straat met sy plekke waar die tieners uithang. Minirokmeisietjies wat lyk of hulle ballet gaan doen in die strate, jong blaartjies saam met seuns wat te jonk lyk vir hulle. Lolitatjies wat lyk of hulle vir kwaadgeld rondloop . . . Prikkelpoppies, malmaakmeisies, sekskatjies, hoertjies. Wonder-

lik die verkleinwoord in Afrikaans. Mens kan so veel daarmee sê. Hoertjie. Verklein, versag, veredel. En dit kan wreed wees ook, ongenadig. Dink jy jy kan vir my dogter sorg met 'n onderwysersalarissie? . . . Jy word oud, Basjan. Jou gedagtes dwaal. Jou gedagetjies . . .

Duisende en duisende blinknuwe, kraaknuwe boeke. Boeke sonder stof. Boeke waarvan die papier nog spierwit is. Boeke met die vars reuk van gom en ink en nuwe papier. Skoon slapbande, deftige hardebande. Boeke wat vir die eerste keer onder jôu hande oopgaan, 'n bietjie kreun, 'n bietjie weerstand bied . . . O, om 'n skoon nuwe boek in jou hande te neem en haar op haar rug te lê en haar liggies oop te stryk, blaai na blaai na blaai . . .

Phillipus P. van Staden

Phillipus P. van Staden het „Die Vaderland” onder sy linkerarm vasgeknyp, die deur oopgesluit, oopgestoot, en op die vloer gekyk. Daar was niks vir hom nie. Verduiwels. Hy was altyd bly as hy 'n koevert met sy naam en adres daar sien lê het, selfs al was dit 'n rekening. Dis 'n bewys dat 'n mens lewe. Nie dat jy dit nie self weet nie, natuurlik. Maar dis 'n bewys dat ander mense dit ook weet. Hy het weer besluit om te reël dat sy koerant by sy deur afgelewer word. Dit moet lekker wees om tuis te kom in die middag en daar lê iets en wag vir jou. Jammer, diere word nie in die woonstelle toegelaat nie . . . Hy het sy briewetas op die bed neergegooi, in die kombuis die voorste gasplaat aangesteek, water opgesit, en sitkamer toe gestap. Op die tafel het sy onvoltooide solitêrspel nog net so gelê. Hy het die hokie kaarte opgetel, nog 'n entjie verder gespeel, vasgehaak, en die radio aangesit. Sport. Hy het na Engels gedraai. Aandelebeurs. Springbokradio. Advertensie. Verduiwels. Hy het die drankkabinet oopgesluit, 'n bottel Oudemeester uitgehaal, daarna gekyk en dit teruggesit. Dit was vir die naweek. Hy het ont hou van die water, kombuis toe gestap, kitskoffie en suiker in 'n koppie gegooi, die kookwater bo-oor. Die telefoon het gelui . . . Verkeerde nommer. Kan net sowel die ding laat uithaal. Gebruik hom tog omtrent nooit nie. Hy het die koppie gevat, in die groot ou leunstoel gaan sit, gewonder of hy moet gaan eet, gewonder of hy honger was, gewonder of hy nie maar moet bad en skeer en vars aantrek nie. Hy het per ongeluk die asbakkie van die armleuning afgestamp en dit toe geskop dat dit dâar trek. Hy was moeg en moerig. En die koffie was nie juis 'n troos nie.

RETSEEMNEKER-TNETSISSA

Agterstevoor lyk dit nogal indrukwekkend. Indiese Edelman of so iets. Phillippus P. van Staden het gesug. Dit het gelyk of die rekenmasjientjie vir hom tong uitsteek. Hy het die totaal neergeskryf, die papiertongetjie afgeskeur en in die snippermandjie gegooi, nuwe syfers gedruk, gekyk hoe 'n nuwe totaal vir hom tong uitsteek. Hy het die eerste totaal bygetel, en soos gewoonlik, soos dit maand na maand gaan, melktert en boerpatat, alles het . . . gebalanseer! Phillippus P. van Staden het geglimlag. „Jy's 'n gebalanseerde mens, Phil. Jy gaan nog ver kom.” Martie was die enigste mens wat hom verstaan het. Martie . . . Hy moes haar miskien maar gevat het. Maar sy was toe al te vet. Hy het opgestaan om vir Mack te gaan sê dat hy gebalanseer het, daarteen besluit. Mack kan 'n keer kom vra hoe hy vorder. Hy het uitgestap, die deur saggies agter hom toegetrek en op sy tone na Elsie Skakelbord toe gestap. „Raai wat!”

„Jou maandstate balanseer.”

Blinde ou heks weet ook alles. Luister mos in na ander mense se gesprekke.

Phillippus P. van Staden het sy bedlampie afgeskakel. Tik-tik. Tik-tik. Nou dat hy wil slaap, hoor hy die verdekselse wekker. Vroeër het hy nie geweet van hom nie. Snaaks. Hy het gelê en dink aan tyd, tyd wat verbygaan en 'n mens ouer maak. Sommer net so, sonder inspanning. Jy klim in die bed en die volgende oggend is jy 'n nag ouer. Sommer net so. Sommer net omdat tyd verbygegaan het . . . Tik-tik. Tik-tik. Dié dat hy nie meer graag by die losieshuis gaan eet nie. Soveel grys ou mense met geplooië, vervalle gesigte en perfekte valstande wat hulle soos perde laat lyk. Hy het geril, opgestaan, die lig aangesit, gekyk in die handspieëltjie wat vergroot, gekyk na die rimpels en plooië in sy gesig, die kreukeltjies wat onder-toe loop. Ouderdomplooië wys af, ondertoe, grond toe.

Phillippus P. van Staden het gegaap. Dit het ekstra spoeg in sy mond gebring en dié het hy na 'n rukkies ingesluk. Gaapspoeg kan tog seker nie so ongesond wees as die slegte slaapspoeg wat hy soggens uitspoeg voor hy sy heuning-en-suurlemoen-water drink nie . . . Of kan dit? Hy het vir 'n oomblik nie asemgehaal nie, toe ontspan. Wat de hel. 'n Mens is maar net een dood skuldig.

ONS SATERDAG

Ek kan jou
woorde gee
maar my gevoel
is diep
en lê te seer
gemaak.

NAG

Die straat is
oliekolle,
mens kan water
hoor, in neonligte
netjiese woorde,
al die gefluister,
voel tevrede
oë wil net
eerbiedig wees.

DIE WAG

Wit sterwende
stilte
en dood
is dit
vanaand 'n
venster
en die wind
is jou
asem wat so
roep.

NASKRIF

Jy het jou woorde
oopgegooi:
groot swart letters
wat alles bewaar;
versigtig gewees
met jou bloed,
jou maag weggesny,
die blou are,
die droë borste;
nou het jou mond
ingeval, jou naam
is op die klip.

In jou oë,
diep onder wil
ek af
tot by die koraalriwwe
van jou hart,
en, jou woorde soos
silwer visse
om my swem.

As die son nie
meer kyk nie tik

die ander man se
horlosie in my en

loer die vrou wat
altyd in sy oë was

oor die skandmuur en
haar tong is giftig.

DIE SALIGE SLEGTIGHEID

„Ek sit net gou so 'n oomblikkie met die koerant Bet, bring tog vir jou noi 'n ou drinkdingetje 'seblief.”

„Tee of hoe?”

„Dankie my meid, teetjies sal lekker smaak, ja.”

„Oraait nôi, dis nou net so jis-blits dan 't ek hie kla' gestof en dan kom die tie.”

„Ai Bet, as ek darem so deur die koerant blaai, bid ek maar net vir my volkie.”

„Selle tyd la' nôi nou so op nôi-goed se knieë is, noem sommer party van my bruinmense ôk, ja dankie nôi.”

„Hoekom sal die mensdom hom tog so aan verdowingsmiddels oorgee . . . ?”

„Ja propperlies tot hy ka' neerslat da'van, dit ka' nôi-goed nou nog 'n skoot sê.”

„Bet, stof mooi my meid, jy't weer daai lysie oorgeslaan.”

„Wat sê hulle nog, da' innie koerant, nôi?”

„Kyk nou net hier, 'n foto ook, so jonk nog en het 'n ou dogtertjie, van vier.”

„En wa's die?”

„Hulle sê sy bly by haar ouma en oupa.”

„Soviël-ste-beter, en wa's ha' man?”

„Hy't van haar geskei.”

„Tog te djammer, dis nou regtig 'n djammerte.”

„Hoekom Bet, hy kon seker nie haar slegtigheid langer vat nie.”

„Nôi, dis nie 'n ,case' van ,loose' nie, hy't klaar gavat die skoot toe hy voor sy meneer gasê het — oraait, deur dik en dun.”

„Voel jy nie ook partykeer om vir Abraham te los as hy so besope by die huis aankom nie?”

„So lekka loslyf, meen Nôi? Aag, nog nout nie! Hy bring mos altyd vi' my ôk so 'n spoegseltjie, net om die kiewe nat te maak, dit gee da' ôk somme' selle tyd korasie om my stem teen my man-goed dik te mak. Sowa', Nôi! Dis die enigste skoot in die maand wat ek so teen die trou-formalie' sta 'n is, ma' dit help altyd. Hy slat somme' net so om op die kooi, ek trek hom yt, gooi hom toe en lat hom goed ytslap.”

„Ai, my meid, dis darem vir my alte naar, en dit nog so op my werf.”

„Ag nôi hoef nie te worry nie, hy is sowa' nout kapabel en sta' da' op om by die groothys te kom moleste mak nie.”

„Ek sal aanhou bid vir julle, Bet.”

„Ag dankietog nôi, dit help altyd, ek sal vir Abraham ôk so sê. Nôi, so wa' ek ve'staan nie mooi hoekom word da nou so tien 'n plesierig'eidjie gesta' 'n preek nie.”

„Dis nie die gebruik daarvan wat verkeerd is nie, Bet. Dis die misbruik.”

„O, ek sien, ma' da' hoof nôi ôk nou nie die Djere mee te veel te worry nie. Hy het ôk mos ma' van sy wyntjie gelyk. Kyk nou so daai skoot toe Hy sien almal het nog nie 'n dop nie, toe mak hy ma' nog 'n pa' gelling by, en dit nog op sy ma-goed se order. 'n Mens ka' gun stuk plesierig'eid hê sonne' 'n dop nie!”

„Kook die water al, Bet?”

„So nôi meen te sê so 'n ou kleintjie is heeltetal olraait? Ag nou dja, net pirty kere gee 'n mens djou ôk sommer net salig 'an die piere blêrrie slegtigheid oor.

*O riem pam-pam
Djou Calvini se hotnot lat my stan
Môre is nog 'n dag
Vir lekka lag
Hiertsdja
En da' bring ek nôi se tie
Va' ver oórie sie.”*

BOEREPLAAS BLUES (*'n Improvisasie*)

Konsertina sonderophou-aanmekaar
misvloer syskop tamelêjtjie-trek
Piet Pietersielie twêng sy kitaar
hopskop drafstap kweperlatsoom

Broekspype beef van die ritteltit
weduwee Brits se bolla hang los
vra vir jou ma vir die hannie-kôkkedaaï
sakkie-sakkie-sâk tedel boem-te-boem

Ribbokboud en begrafnisrys
blouboontjie reg deur die linkerblad
jukskei-sweepstok sout in die sop
jammerlappie lê in 'n hoop geknoop

Oppie werf gaat die brakke aan die kêf
sool dwarsdeur asem aan die jaag
klapsoen vasdruk pomp in die sy
Niewejaar's hier tede boem te boem . . .

OP SOEK NA KOMMUNIKASIE

1. BRIEF VAN 'N MAN SONDER MAAG

Ek eet die plasma van elke woord
en droom die begrip van golwe:
(Bome en diere het siele soos mense)
Vergun my dus hierdie protozoa-gesig
as ek in strofe en sug
klinker tot koolhidraat herlei.

2. INLEIDING TOT DIE ABSOLUTISME VAN STILTE

Ek wil hê dat jy na my moet kyk
die miljoenjarigheid van my oë
die wegdroging van my keel
(oorblyfsels van vroeëre onvermoëns.)
Voel aan my klankdigte hande
en hierdie Achilleshiel
waarvoor ek jaar na jaar
bloed bly vergaar
vir hierdie
nimmereindigende
abracadabra-abracadabra . . .

3. BY DIE HER-SIEN VAN OU GEDIGTE

Ek staar in die aangesig van my woorde
Hoe motiveer ek hulle gestalte
as klank en konvensie
hul erfdeel is?

4. UITBREIDING IN DIE OORTREFFENDE TRAP

(*Nieu-Realisme*)

Surf
Nuwe Surf
Nuwe Surf met superblou
Nuwe Surf NOU met sonspikkels!

5. FAMILIETEMA VIR DIE ABSURDE

Kersnag bloei ek dood aan my wonde
My moeder bring lappe en suikerwater
vermaan my:
Nie hier nie kind, die mense mag aanstoot neem.
My suster, altyd bok vir 'n okasie
deel southappies en olywe uit.
My broer (hy was altyd anders as ander mense)
hang 'n GEEN TOEGANG-bordjie om my nek
en voer my met krismiskoek.
Die marsipan proe soet.

6. GESPREK MET 'N DNA-MOLEKUUL

(*vir gebaanspel*)

Ek is betrokke by die oorsprong van myself
(of soek ek steeds
met mis-verstande in my bors?)
. . . die aangroei van my ledemate,
en die opvul van my liggaam met bloed
en dié pre-historiese breinkas —
O, ek moet heiliger wees met hierdie woorde!
Maar hoe Hoe
beskerm ek my Sintuie
teen die degenerasie van hul (On)begrip?

MARLEENTJE EN HET PAARD

Marleentje is mijn naam en mijn pa kocht een paard toen mama van ons wegging. Ik was op school en pa was op zijn werk en toen we thuis kwamen lag er een briefje op de tafel. Er stond in dat mama weg was, zei pa, en hij keek me aan boven zijn bril. Ik vond dit niet zo eigenaardig, mama was dikwijls weg wanneer ik terugkeerde uit de school en dan kwam ze thuis, beladen met pakjes en ze geurde naar de kapper. Maar nu was ze voorgoed weg, zei vader, en toen begon ik te huilen en hij nam me mee naar de stad en we liepen een schoenwinkel binnen waar ik twee paar nieuwe schoenen kreeg, zwarte lakschoenen en rode, met zilveren gespen, ik had ze reeds lang gewild. Ik kreeg ook een nieuw jurkje, een zomerjurkje en het was november, de etalages stonden vol speelgoed. Maar het was een mooi jurkje en ik droeg het de volgende dag om naar school te gaan. Ik had het koud en de kinderen lachten me uit omdat ik een zomerjurkje droeg in de winter, maar ik vond het mooi. Pa bracht me nu naar school en daar moest ik de hele dag blijven tot hij me weer kwam afhalen. Hij was in die tijd heel vrolijk maar wanneer ik hem 's morgens bekeek, vanuit mijn bedje dat hij naast het zijne had gezet, zag hij er niet zo vrolijk uit. Hij lag met zijn neus in de lucht en keek naar het plafond, hij bleef maar kijken alhoewel daar niets te zien was. Ik kroop dan soms bij hem, vroeger deed ik dat ook want ik ben altijd heel vroeg wakker. Ik liep door het donker naar hun slaapkamer en klopte aan, een beetje bang omdat ik weet dat vader niet graag voor tijd gewekt wordt. Maar moeder riep dan: „Kom maar, Marleentje.” Nu is vader altijd heel vroeg wakker, vroeger nog dan ik.

Een paar weken na moeders vertrek kocht vader een paard. Er was vroeger soms ruzie omdat vader allerlei zaken kocht die hij niet nodig had: een oud uurwerk, een boot die lek was of een handploeg waarmee hij de weide rond het huis wilde omploegen om er een bloementuin aan te leggen. Mama was dan boos: „Je koopt al die rommel,” zei ze, „en je weet dat je het toch nooit zult gebruiken.” Ik had even graag een hondje gehad waarmee ik spelen kon, ik ben altijd alleen, in onze straat wonen geen andere kleine meisjes, maar een paard was ook wel iets. Het was een heel groot en vader moest vlug een stal timmeren. Het kan lopen in de weide, zei hij, daar is gras genoeg voor wel drie paarden. Maar in de winter staat daar niet so heel veel gras. Het paard liep maar rond en na een paar dagen vond het nog heel weinig te eten. Het knabbelde de

takjes van de bomen en probeerde, over de draad heen, bij de magere grassprietjes te komen die buiten de weide groeiden. 's Avonds, in het donker, liep ik de straat af op zoek naar wat groen voor het paard. Ik zocht bijna een uur lang voor ik een zakje vol had en toen at het paard in een paar minuten alles op. Het keek me zo zielig aan, het had beslist nog honger, maar vader verbood me weer op zoek te gaan. Het is nu toch te donker, zei hij, geef het wat brood. Ik spaarde al het oudbakken brood op in een emmer en 's morgens, voor ik naar school ging, gaf ik het paard te eten. Het kende me al heel gauw want ik was de enige die zich over hem bekommerde, vader had er geen tijd voor ofwel was hij het paard reeds vergeten, zoals de boot en de ploeg, maar een paard loopt toch steeds maar heen en weer voor je neus, in de weide rond het huis. Je ziet een paard niet over het hoofd. Op zekere dag zei pa: „Wij kunnen het paard hier niet kweken. We brengen het naar de rijschool en in de lente kan het weerkeren. Hier krijgt het beest geen voer genoeg en het wordt nooit eens geborsteld.” Ik vond het erg droevig, eerst mama weg, en nu het paard. „Krijg ik dan een hondje?” vroeg ik, „een wit hondje, je kunt het scheren en dan ziet het eruit als een dot, als een poederdot”. Ik wist niet precies te zeggen hoe dat was maar ik zag het hondje zo voor me. Vader knikte, „je krijgt al wat je maar wilt.” Maar ik heb het hondje nooit gekregen. We liepen 's zondags naar de rijschool om het paard te bekijken. We liepen door de duinen waar nu geen andere kinderen waren, het was er zo stil en koud ook in het begin, maar wanneer je hard doorstapte naast vader gingen je oren aan 't gloeien. In de rijschool kreeg ik een kop chocolademelk met twee suikertjies, ééntje voor de kop en één voor het paard. Het dier kende me nog steeds, het keek over de halve deur van de stal, het reikte zo ver met zijn kop dat ik bang was dat het hele paard over de staldeur zou vallen, en het hinnikte luid, net als het paard van Zorro in de televisie. Ik stak het suikerklontje omhoog en toen likte het paard zich de lippen met zijn grote, blauwe tong. „Nu zal ik leren paardrijden,” zei vader, „blijf jij in het café, je kunt bij het raam staan en alles zien.” Er waren nog andere mensen die paardrijden leerden, ruiters waren het. Er waren meisjes met een zwarte broek, een rood jasje en een zwarte muts, maar vader droeg zijn dikke trui en zijn bruine, fluwelen broek die hij bewaard had om in zijn bloementuin te werken. Ik vond dat hij heel goed rijden kon, hij zat flink rechtop, maar toen begon het paard vlugger te lopen en vader zakte heel langzaam in elkaar alsof de lucht eruit gelaten werd. Paardrijden zag er niet zo moeilijk uit, ik zou het ook wel kunnen, maar de meneer aan wie ik het vroeg zei dat ik nog te klein was. „Wanneer je op het paard zit zie je de grond niet meer,”

lachte hij. Hij was de baas van de rijsschool en hij zei dat er de volgende zomer pony's zouden zijn. „Dat is een paard voor kleine meisjes,” zei hij.

Vader had alleen 's zondags tijd om met mij bezig te zijn, in de week vond ik het erg droevig en ik verlangde naar moeder, maar ze schreef niet eens. Ze had me een kaartje kunnen sturen. „Misschien is ze wel ziek,” zei ik tot vader, maar hij schudde van neen. „Ze had niet mogen weggaan,” zei hij. Op een andere keer zei hij: „Ik heb je moeder gezien.” „Wanneer komt ze weer?” vroeg ik, maar hij schudde weer van neen. „Wil ze niet of mag ze niet?” Vader keek me lang aan, boven zijn bril, ik huiver er altijd bij omdat zijn ogen dan zo door me heen kijken en dan lachte hij weer. Hij stak me de lucht in. „Morgen gaan we paardrijden, de pony's zijn er. Zo hoog zijn ze maar, je kunt je kin op hun rug leggen.” Zo hoog als het dressoir waren ze, ik kon net met mijn kin boven het dressoir. De pony's waren erg lieve diertjes, net grote honden maar ze keken erg treurig, net alsof ze ook hun mamma verloren hadden. „Hoe groot is de mama van een pony?” vroeg ik de baas van de rijsschool, „is dat dan zo'n groot paard als papa's?” Er waren vier pony's en ze stapten als soldaten in de pas door het zand van de arena. Mijn pony was helemaal zwart, hij glom in de zon en droeg een rood zadel. Rijden was helemaal niet moeilijk en vader stond buiten de omheining en klapte in de handen telkens de pony met mij op voorbij kwam. Ik voelde me erg fier en dacht eraan een zwaard te vragen waarmee ik kon schermen. „Nu gaan de pony's lopen,” riep de baas, „zorg ervoor dat je telkens meewipt, ander val je eraf.” We vielen alle vier en ik durfde niet schreien omdat de anderen het ook niet deden. Vader was in één wip over die omheining, hij heeft erg lange benen, en hij nam me op alsof ik armen en benen gebroken had, maar pijn had ik niet. Ik wilde meteen maar weer op de pony en ik geloof dat ik toen rijden kon. Ik viel nog wel eens, maar in het zand voel je dat niet zo.

Van toen af bleef vader veel meer thuis: „Ik werk nu voor mezelf,” zei hij, „misschien wil je moeder nu ook weerkeren. Ze verweet me steeds dat ik altijd van huis weg was.” „Waar woont mama nu?” vroeg ik en hij wees met zijn kin ergens naartoe. „Morgen rijden we samen uit,” zei hij. Ik geloof niet dat hij graag over moeder sprak. De volgende dag, het was net voor de grote vakantie en er was nog bijna geen volk in de duinen en op het strand, verlieten we te paard de rijsschool. Vader hoog boven me. „Donkiesot!” riep hij, zijn stem kwam uit de hemel „en jij bent . . .” ik ben het vergeten. Ook iemand met don. Mijn pony had netjies onder de buik van

vaders paard kunnen lopen, ik hoefde me slechts plat op de paarderug te leggen. Het nam ook veel kleinere pasjes dan het grote paard. We liepen door de duinen, tussen de hoge toppen door en ik was blij wanneer ik naar omhoog keek, naar de witte duintoppen in de zon. Zo hoog raakt mijn paardje nooit, dacht ik. Op het strand was het erg prettig, we liepen door de plassen zonder onze voeten nat te maken en vader ging luidop aan 't zingen van „mijn vader vaart op zee”. Het klonk zeer luid en zeer vals, vader kan niet zingen, zei moeder en zij speelde piano.

Ik zat naast haar wanneer ze speelde en ik keek naar haar vingers die dansten als kleine rechte mannetjes zonder kop en zonder buik. Alleen maar been, één lang been. Mannetje Langbeen, zei ik. Maar wanneer ik mijn vinger naast moeders hand zette keek moeder een beetje boos. „Ssst,” zei ze, „later leer ik je ook pianospelen.” Moeder luisterde ook veel naar de radio maar wanneer vader thuis kwam draaide hij aan de knop totdat er muziek kwam die heel luid klonk, de hele kamer bonkte. Luid dat het klonk. Moeder ging dan soms weg, naar de keuken. Misschien was het wel daarom dat ze voorgoed wegging maar dat is toch geen reden. En vader bleef maar zingen, hij kende maar alleen dit lied maar het is heel lang. Ook mijn pony scheen te luisteren. Bij elke harde noot zette hij een stapje terzij. Ik geloof niet dat mijn pony veel van muziek houdt.

Ik denk dat we uren ver liepen en ik werd helemaal niet moe, ik hoefde ook niet te lopen. Het was prettig in de zon en de weinige mensen die we ontmoetten keken ons na. Ik voelde me erg fier naast vader op zijn groot paard, vooral wanneer we kleine jongens of meisjes voorbijreden. „Donpansja,” zei vader, nu herinner ik het me weer, „zie je ginder die windmolens, of nee, het zijn ridders, rovers gelijk in Zorro, die gaan we te lijf.” Hij trok zijn zwaard en ik deed ook alsof en toen gingen onze paarden aan 't lopen. Het mijne was vlug en heel eind achter en zo ver van pa af voelde ik me niet veilig op het verlaten strand. En ik zag geen ridders, al bleef vader maar zwaaien met zijn arm, hij kan zo gek doen. „Stop, pa!” riep ik, „ik kan je niet bijhouden.” „Ze zijn er allemaal geweest,” lachte hij toen ik bij hem was. Hij hijgde erg alsof hij werkelijk heel hard gevochten had tegen al die ridders. Toen zag ik, op die verre zeedijk, een vrouw staan. Ze was blond en droeg een rode zomerjurk, net als moeder. En het was moeder. „Daar is mama,” zei ik en misschien riep ik wat te luid want mijn pony ging op zijn achterpoten staan. Vader kon me nog net bijtijds grijpen en misschien vergat hij daardoor wat ik zoëven gezegd had. „Kom,” zei hij, „we keren maar terug. Het is nog een hele wandeling en de paarden worden moe.” „Daar staat

mama," herhaalde ik, „ginder op de dijk," en ik wuifde met de hand. „Kletskoek," zei vader en hij wilde zijn paard keren en dan, omdat hij niet goed wist wat aanvangen meen ik, ging hij weerom aan 't zingen. Moeder kwam de dijk afrennen, haar haar wapperde als een vlag achter haar aan. Ik riep maar „mama, mama," en de pony drukte zich bang tegen het grote paard aan dat op zijn beurt aan 't steigeren ging en plots lagen vader en ik naast elkaar in het zand en de paarden gingen een eindje verder naast elkaar liggen uitrusten. Ik was met mijn gezicht naar de grond gevallen en probeerde het zand uit mijn mond te proesten en uit mijn ogen te wrijven en ik zocht ook een beetje bang naar mijn pony en probeerde terzeldertijd uit te kijken waar moeder bleef maar door de val was ik de goede richting kwijt, het draaide alles om me heen. Toen hoorde ik haar stem en ook vaders stem, het was net als die keer toen ik van mijn schommel was gevallen en alsof het eerst gisteren gebeurde. Ik bleef wat langer liggen dan nodig was omdat ik het prettig vond dat papa en mama over mij bekommerd waren. Moeders aangezicht was vlak boven me, haar haar hing over mijn aangezicht. „Heb je pijn?" vroeg ze. „'t Is niet zo erg," zei vader, „in het zand voel je het niet eens." Ik had inderdaad geen pijn. We gingen te voet naar huis, ik had heel wat last met de pony, die erg moe was, vader leidde het grote paard en moeder.

*Nagelate verse uit 'n somer
vir mia wat dood is.*

padlangs met windstiltes en
pylreguit woorde ek haat jou want
jou oë is groen en groen is aaklig jy
het mozart vermoor en verdi en dvorak en in nuwe groen idiome
begin musiekmaak
daar is iets oneindigs in jou stap
ons sing tussen blink sterre
hemelse kind ek profeteer van jou
verslae van jou en my
in langgras en gekneusde stilte
soos poësie en die warm bekendheid van ons liggame
jy is 'n bergbokkie en ek bêre jou naam
in briewe in wit duiwe en strooi
ons liefde poëierig groot ekstasies uit

oor die mooi ronde aarde wat kantelend
draai en draai
as teken en troos
want alles sterf uiteindelik
ons silwer vlugte
jou helder trane
ons bitter bloed
maar voorlopig kom ons slaap in die melkweg
tussen die drie susters
en vergeet gister
omdat elke môre pyn besit
behalwe vir die oomblik wat bestaan
in pienk en pers en
besit word deur ons twee blink sonne
op pad deur die heelal
my kind ek fluit
jou voetstappe deur die grys lig
ek noem name in die wind
ek verneem die weeklaag in jou lag

kom laat ons hande klap
vir die voëltjies want die nag
sterf duisende mense op
god se aarde en waarheen sal ons
vlug as die sterre uitbrand
as die maan in bloed verander

as die rouklaers op die straat rondgaan
laat ons
fluit fluit fluit
klein kind ek bid teen die sonlig
want my oë is seer die wind is ook
ongenaakbaar blomme wil jy nie hê nie
die lewe sypel uit my vingers
ons droom in die hooglande van môre
wat wit sal wees
soos die twaalf bruide van god
laat ons die hande vou
en buig
in die wind
verby môre
verby die onvolkomendheid van taal
biddend
soos wit pluime
my blinde woorde kind
die lag
van jou klein mond
die ryp neute in jou oë
maar o jou hande
is oud hulle lag
swaar soos van te veel wanhopig bid
jou liggaam is 'n aandlied
en soepel en treurig
pers nag
vol singende bloed
die dood van jou oë
is grys
my blinde woorde

OPPERMAN SE PARODIE OP MARAIS SE „DIE TOWENARES“

Pandora (uit die siklus *Spermutasie* in Opperman se DOL-OSSE) is sekerlik een van die digter se vernuftigste „oerteks“-gedigte. Op die uiters geslaagde wyse word ironiese spanning tussen die „oerteks“, Marais se *Die townares*, en improvisasie bewerkstellig.

Uit die onderopskrif „Lied van die verbanne jong meid“ en die inhoud van Marais se gedig blyk dat die townares 'n jong vrou is wat uit die Boesmangroep verban is weens buitengewone eienskappe, soos dit dikwels by primitiewe volke die geval is. Teenoor die realistiese, primitief Suid-Afrikaanse beeld stel Opperman die Pandora-figuur uit die Griekse heldesage. Die sage, en daarmee 'n sagefiguur, is skepping van die menslike verbeelding en as sodanig te assosieer met kultuur en by implikasie, veral as dit in verband met Griekeland as bakermat van die beskawing gedink word, van die beskawing. Die titel suggereer reeds beskawing in die parodie teenoor primitiwiteit van die oorspronklike teks. Pandora, wat deur die gode gebruik is om die mens te straf vir sy aandeel aan Prometheus se vuurroof en wel deur die bose voort te bring, is as moederfiguur gedeeltelik skuldig aan die onheil wat sy die wêreld ingebring het. Gesien uit die oogpunt van die bygelowige primitiewe mens, is die townares ook skuldig aan die (moontlike) voortbring van onheil; vandaar die uitwerping uit die samelewing. Hier is dus 'n ooreenkoms getref tussen die primitiewe en die beskawingsmens: gevaar van ondergang weens die werking van die rede, wat in verband met Pandora gesimboliseer is in die vuurroof. Onder die „oppervlakte“ van *Pandora* word dus deurgaans 'n ander menslike tragedie gesuggereer deur dit te bou op dieselfde patroon as *Die townares*, en met improviserende gebruik van Marais se verwoording van die stof uit die primitiewe milieu. In hoeverre Opperman wel gebruik maak van die werk van Marais, blyk duidelik wanneer die twee gedigte langs mekaar geplaas word:

DIE TOWENARES PANDORA

1. Wat word van die meisie wat altyd alleen bly?
Wat maak die vrou wat 'n uil baar?
2. Sy wag nie meer vir die koms van die jagters nie;
Sy wag nie meer vir die koms van haar man nie,

3. sy maak nie meer die vuur van swart-doringhout nie.
sy skakel nie meer die wit emaljestoof aan nie.
4. Die wind waai verby haar ore;
die foon lui tevergeefs;
5. sy hoor nje meer die danslied nie;
sy hoor nie meer die ander kinders nie;
6. die stem van die storieverteller is dood.
saans is haar vervolghverhaal dood.
7. G'neen roep haar van ver nie
Niemand glimlag in die huis meer nie
8. om mooi woorde te praat,
om mooi woorde te praat.
9. Sy hoor net die stem van die wind alleen,
Sy hoor net die stem van dié kind alleen . . .

Behalwe dat in die eerste vers van elke gedig die basiese vraag oor die lot van die vrou van die titel gestel word, word die tragiese in hulle lewe gestel. By die leser wat Marais ken, en ingestel is op die eensaamheidsgedagte aan die slot van die vers, kom „uil baar” as ’n verrassing. Die teenwoordige tyd van „baar” stem ooreen met „bly”, maar daar is ’n belangrike verskil, en wel in die tweeledige funksie wat die gebruik van die teenwoordige tyd kan hê. „Baar” kan, met die eerste oogopslag, inhou dat die gebeure plaasgevind het. Dit impliseer dat alle verdere gegewens in die gedig die gevolg is van die geboorte van die onheilskind (uil). „Baar” kan egter ook teenwoordige tyd en aspekties duratief wees, sodat die baar-handeling voortduur in die teenwoordige tyd. Die geboorte van die onheilskind is dus ’n gebeurtenis wat plaasgevind het, maar steeds herhaal of voortgesit word. Die vrou van wie hier sprake is, is dus nie ’n bepaalde vrou nie, maar minstens dié vrou, wat soos Pandora die bose in die wêreld bring. Die gevolge of uitvloeisels van die geboorte van die uil word dan ook verder in die gedig uit die hoek van die vrou benader, sodat sy selfs ten slotte aan die woord kom. Die koms van die jagters/man verseker lewensonderhoud, maar resoneer ook soortbehoud en kameraadskap, sodat onverskilligheid hierteenoor op ondergang en vereensaming dui — by Marais in aansluiting by die eensaamheidsgedagte in die eerste reël, maar by Opperman as ’n resultaat van die voortbring van onheil. Die verwaarlosing van die vuurmaakhandeling in die derde reël sluit direk aan by die tweede reël. Met „man” teenoor „jagters”, „wit emaljestoof” teenoor „vuur van swart-doringhout”, „foon” teenoor „wind” en „vervolghverhaal” teenoor „stem van die storieverteller” word die moderne huishouding geteken, en so die moderne samelewing deur die middel van ’n paar objekte wat ’n skerp kontras met dié uit die lewe van die primitiewe mens

vorm, weergegee. En met hierdie kontras word die klem baie sterk gelê op die kunsmatigheid van die bestaan van die moderne mens. Teen die agtergrond van die eg tragiese eensaamheid van die primitiewe mens wek die gebruik van hierdie objekte 'n effek wat baie na aan belaglikheid grens. Weselik word met hierdie improvisasie op meesterlike wyse 'n newelied tot stand gebring, 'n aangrypende parodie waardeur die absurditeit van die moderne bestaan aan die kaak gestel word.

Die vierde vers stel in albei gevalle die geslotenheid van die vrou/meisie in soverre sy nie ag slaan op die belangstelling van mense in die verte nie, of dit nie tot haar deurdring nie. Die „danslied” sowel as „die ander kinders” is bronne van normale geluk wat weens die vereensaming verlore is. Selfs die (volks) kuns („storieverteller”/„vervolgverhaal”) spreek nie meer tot die vereensamde nie. Die sewende en agtste verse bring 'n belangrike ontwikkeling in albei gedigte. Die afsondering van die vrou/meisie wek ook 'n afsydigheid by haar medemens. Hier, in dieselfde sin waarin die enigste versreël voorkom wat woordelik deur Opperman oorgeneem is, kom die belangrikste kontras tussen die primitiewe en moderne samelewing tot uitdrukking: „Mooi woorde” tussen mens en mens gee vir primitiewe en moderne mens sin aan sy lewe, maar die ruimte waarin die mens lewe, het vereng, sodat die woorde nie meer „van ver” na die moderne mens moet kom nie, maar „in die huis”, sodat daar selfs nie meer die inspanning van 'n „geroep” nodig is vir kommunikasie nie, maar slegs 'n glimlag. Dat die vrou se geslotenheid meegebring het dat selfs hierdie klein blyk van toegeneetheid tussen mens en mens verdwyn het in die intieme en huislike kring, is baie sterk tragiese ironie. Belangrik is dat hierdie ironiese effek gehandhaaf word selfs as die gedig van Marais buite rekening gelaat word. Die negende vers van Opperman is die laaste wat parallel is met dié van Marais. En tog is die gaping reeds hier groot. „Die stem van die wind” is by Marais 'n beklemtoning van die eensaamheid van die meisie, maar „sy hoor net die stem van dié kind alleen” wat voorberei is deur „ander” in reël 5, vorm 'n teenstelling met die effek van eensaamheid van die vrou, wat parallel met die eensaamheid van die meisie by Marais opgebou is. Die vrou is nie alleen nie, maar alleen met „dié kind”, die uil wat sy gebaar het, die voorwerp van haar skuld en die bedreiging vir die mens. Dit berei die konflik tussen moederliefde en naasteliefde of soortbehoud wat in die eerste reël gemotiveer is en die vrou vereensaam, verder voor. Dat Opperman *Die townares* verwerk en deur middel daarvan 'n situasie geskep het waaruit hy iets kan aflei, blyk uit die uitgang van reël 9:

„Sy hoor net die stem van dié kind alleen . . .”

Aan die einde van hierdie reël is dan ook die enigste noe-

menswaardige afwyking van die punktuering soos dit by Marais aangetref word. Waar die eensaamheid van die meisie in die laaste twee reëls by wyse van 'n stelling deur Marais op die wind geprojekteer word, rond Opperman sy gedig af met 'n vraag wat die konflik van die moeder weerspieël:

„Moet ek hom bring na my bors
of met klam watte versmoor?”

Pandora staan dus heeltemal in die teken van die *Speurprokie*, in die kader waarvan dit val. Alhoewel hier nie 'n antwoord verskaf word op die vraag of die onheilskind gekoester of vernietig moet word nie, bring die vraag self duidelikheid in verband met die gedigsituasie. Hierdie „uil” veroorsaak 'n ontwrigting van die vrou se lewe. Dit word duidelik gesuggereer deur die feit dat hierdie verse rymloos is met uitsondering van die klankbinding deur middel van die negatief „nie” aan die reëleindes van verse 2, 3, 5 en 7, soos ook in *Die townenares* die geval is. Die vrou word voor die wrede keuse gestel om, teen haar vroulike roeping van lewe gee in, op een van twee wyses ondergang te bewerkstellig: Sy kan óf ter vervulling van haar roeping van moederskap die boorling voed en so die bese koester en die uiteindelijke ondergang van die mens meebring, óf sy kan haar kind vermoor en die onheil voorkom. Inderdaad maak hierdie keuse ondergang 'n vol-donge feit, sodat dit die vrou se lot is om mee te werk aan die onafwendbare ondergang.

Op grond daarvan dat die geboorte van die uil nie realisties opgeneem kan word nie, en die oorspronklike *Pandora* se voortbring van die bese ook nie realisties gesien kan word nie, moet die vrou van wie hier sprake is, ook nie net bloot as vrou gesien word nie, maar as die mens en wel die moderne mens, wat hier in sy vereensaming en bedreiging deur ondergang geteken word. Die verband wat daar deur middel van die titel tussen die gedigsituasie en die vuurroof van Prometheus geslaan word, gee 'n aanduiding van die oorsaak van die ondergang — die vuurroof wat die mens na die metafisiese laat uitreik en hom sy perke van aardgebondenheid laat oorskry.

Opperman gee met *Pandora* dus veral deur middel van objektie wat genoem word — wat teen die agtergrond van hierdie bundel „dolosse” genoem kan word — spelgewys ten opsigte van woord en situasie 'n nuwe gedaante aan die gedig van Marais. Terselfdertyd bring die assosiasie mee dat die effek van *Die townenares* in 'n baie groot mate behou word, terwyl die digter in sy eie weergawe ook 'n meervlakkigheid bewerkstellig, sodat met alles wat dit by wyse van assosiasie oproep en wat daar eksplisiet in die gedig staan, *Pandora* 'n hoogs gekonsentreerde besinning op die lotsbestemming van die mens is. Met die op die cog af speelse toon, in kontras met die

skrynende inhoud en die ernstige toon van *Die towenares*, bring die digter 'n diepe ironie tot stand wat nou aansluit by die mens se ironiese bewerking van sy eie ondergang.

J. H. NAUDÉ

DIE BUL

Die swart bul brul
en slyp sy horings
teen die miershoop van my hart.
Ek vlug en struikel kaalvoet
deur die dorings —
ek val en bid.

Sy tong so swart
so blou, sy oë wit
beur op my af . . .
Toe het 'n sneeuvoël rustig
bo-op sy rug kom sit.

KAGGELVUUR

Ek is die gousblom in my kaggel,
die nuwe koper en die goud
wat uit die nag se donker,
die swart rif van versteende woud,
uitgroeï. Ek is die blou gloed
waar lewe opvlam uit die dood.
Ek is die kelk en silwer,
gevol met wyn en brood.

O, DIE TYE!

Die uil knip sy twee piering-oë
as hy die wysheid van die tyd oorweeg.
Die aasvoël is al oorversadig —
die krale en die skure raak nou leeg.

Die vlakvark loop helder oordag op die kerkplein.
Die wolwe is vir niks meer bang nie.
Die jakkals lek sy lippe af, en sê:
ek het nog nooit 'n skaap gevang nie.

HOND

BINNE
IN
MY
WOON
DAAR
'N
HOND . . .

WAT na maande van belangeloosheid
en wonde-lek
skielik weer sy ore spits . . .

Hy wat eens woes en onbeteueld
van jeugdigheid
sy blaf uitdagend, ongevraag

tussen veterane in gesprek wou werp,
onder stof geloop is
en met sy stert, kromgetrek oor dié deel
wat sy benoudheid uitgestort het op die droë grond
waaraan die ander een vir een met minagting sou ruik,
'n stywe been sou lig,
het na my teruggesluit
om binne in my weg te kruip,

en na 'n gesnuffel tussen klowe
waarin die skadu's vinnig styg
weer die spoor ontdek.

VANGS

Na lange ure in die son
wat traag deur twaalfuur
tot teen die watervlak gesukkel het,
'n pluk wat my
teen gespes van die hengelaarstoel vasruk

en ek kap terug
met stewels teen die voorbank vasgeskop.

Ek ruk die spoel in rat
en beur die stok
tot uiterste kontoer.
Die nylondraad keep in
tot teen 'n silwerskyf wat wild in angs
die oppervlakte breek.
Maar skeef geruk
plas hy terug
en sink,

versnel,
sluk windsels om my katrol
die groen-swart dieptes in . . .
Ek veg
om 'n blink-swart lyf
teen die ronding van my skuit te kry

en hande oor jou dy te trek
en teer die weerhaak uit jou mond te sny.

ARMY IS ARMY

„Gaan Ma dan saam stasie toe?”

„Ek reken so, Boet.”

„O.”

„Toemaar. Ma sal jou nie in die skande steek nie.”

„Dis te hope!”

Dis vroeg. Alles is gereed. Militêre bevele moet stiptelik gehoorsaam word.

Ons ry.

Die stad is mooi skoon en somergroen.

Oor my skouer gee ek diplomaties laaste wenke aan my half-kind, half-grootmens.

Voor die stasie rep en roer.

Plattelandse stemming. Kan nie glo dis Pretoria se stasie nie. Vanoggend glimlag vreemde ouers met mekaar.

Met die „minimum” bagasie en burgerlike drag troep hulle saam. Bravado. Jonk. Wys. Volleerd. Kokkie. Saf. Broers. Kamerade. Netjiese drag. Hiepierige drag. Poenskoppe, lang kuiwe — die hare gaan letterlik waai. Manne. Hartroerend kind.

„Ek sal gaan vra wanneer hulle daar anderkant aankom.”

„Nee, Vrou. Jou seun is groot. Moenie onnodig aandag op hom vestig nie. Jy ken van „Mamma se seuntjie”.

Alle brokkies inligting word van ouer na ouer aangestuur — vreemd of te not. Een pa nader ’n gesaghebbende om inligting. Hy kry dit. Kort en saaklik. Hy frommel beteuterd en besef: dis al. Jy kan maar gaan.

„Van nou af dink hulle vir ons. Wat help al ons geswot?”

So what.

Ha ha ha.

’n Netjiese uniform met ’n paar strepe en rooi snor tree nader met die naamlys.

„Ek lees jou naam. As jy hier is, sê „ja” en tree dáár aan. Maak plek hierso dat die manne kan deurstap. As jy nié hier is nie, bly jy stil.”

Gelag. Meeste van die toeskouers. Lag met ontsag vir gesag. „Dag Ma. Dag Pa.” Skewe soentjie. Handdruk vir Pa. G’n gevattery nie. Daar stap hy: links, regs, links, regs.

„D. Akron!”

„Ja!” Links regs links regs.

„J. Arendse!”

„Ja!” Links regs links regs.

„J. Barnard!”

Stilte.

„J. Barnard!” Kruisie agter sy naam.

„C. Burger!”
 „Ja!” Links regs links regs.
 Lang ry. Twee diep. Drie diep. Vier diep.
 „R. Korsten!”
 „Ja!” Links regs links regs.
 „Ek dog Gé. C. la Grange!”
 Stap. Stap. Stap. Die wagte loop voor.
 „Die mense klim op platform een op,” gooi die een met 'n meewarige laggie na die naasbestaandes. (Praat van gaaf!)
 Ek dink aan Graad een toe hy voor die skool op die tas sit en wag het.
 „Ma kan maar loop.”
 „Toemaar Boetie, Ma staan so 'n bietjie hier by die ander mamma's.”
 Nou knik hy verleë vir my en marsjeer verby met sy min bagasie.
 Ma sal jou nie in die skande steek nie.
 Dis te hope.
 Pa hardloop langs die ry en druk 'n wit lipstiffie in sy seun se hand.
 „Vir sonbrand.”
 Pa kyk of ek sien.
 Ek kyk weg. Ek sien nie.
 Hulle beweeg ordelik en stil.
 Hulle is getrok.
 Minder stroef waai dit deur die vensters. Meeste sit soet stil in die kompartemente. Loer skeef na buite waar drie vier pa's voor die vensters staan. Min mamma's hier vandag. Ek voel meteens effe skuldig dat ek gekom het. Half ontuis.
 Die klok lui.
 Hy wuif en kyk weg.
 Die trein trek uit.
 Ek kyk na die leë spore.
 Weg. Niks.
 Die ouers stap terug. Emosie taboe. Dis te hope.
 Die laaste oorlog is dertig jaar gelede verklaar.
 Vir hierdie trein vol jong seuns is oorlog 'n woord soos enige ander. Of 'n geskiedenis-woord. En die laaste taptoe klink af en toe met staats- (militêre) begrafnisse.
 Nee, die laaste oorlog sit in my wordingsjare afgedruk. Boet, ek steek jou nie in die skande nie. Voor iemand nog van jou geweet het, het ek jou onder my hart en in my hart voel roer. Waarom sou ek my nou skaam?
 Sy briewe kom:
 Ons bars.
 Dit gaan goed.
 Ek verlang so na groen grasperk.
 Army is army.

VIR RENÉE

om te hou by ons afspraak maak ons 'n verdere afspraak
en kort voor die einde
vind ons die son het horings gekry
die opening het vernou en die leer is opgetrek

(:ons belemmer mekaar se uitsig)

ek maak my oë toe en tel tot tien
net om te ontdek
ek is waar ek was
naamlik: in die skaduwee van jou skoenlapperlyf

VIR MY

vir my is jy net een meisie
en van die beeld wat ek lief het
het ek 'n foto

meisie beloof my
om nooit te poseer
nooit 'n uitstalling te hou
om sodoende spitsvondig
van my af te splinter nie

ek weet die eeu van ontdekkings
is verby
columbus het amerika ontdek
gedagtig dis indië
maar ek hou vol
ek het 'n ontdekking gemaak
groter as wat enige standbeeld
ooit kan droom om te spreek

ek het jou dissekteer op grond
van een foto
op die indruk van 'n oomblik
jy is 'n meisie
met groot oë 'n neus 'n mond
twee borste en 'n mirreheuwel
en oor dit alles heen weer
galm 'n nuwe nuanse
van die historiese woord

EK HET 'N LIEFDE GEVIND
ek het 'n liefde gevind versteek
in die foto's van meisies in tyd-skrifte
in die pols van advertensie-flitse
in die gesigte van my polsoorlosie

(alle gesigte is jy met 'n masker op)
ek het jou aan my pols geheg
want ek rus ongehoord gedurig
in openbare biblioteke verlore
in die geel blaaië van digbundels,

en jý tik voort — pols sonder ophou

PLEITWOORDE

ek vra net trooswoorde
rooi woorde
met helder boodskappe;
briewe van die maan —
miskien van die man dáár;
miskien sal ek dan ophou
om soos 'n jakkals
vir die maan te skreeu

DROË DOOD

ons sing partykeer van die wind
en van hiëna, ons grootoog-kind;
maar elke tweede dag
as die son op krombek se kaal nek brand,
dra ons nog 'n vrugbare vraag
af in die dorre sand.

SY KUNS IS ANDERS

sy kuns is anders:
mobieles
teen die rooi woonsteldak
en met elke vlaag van blou wind
spiraal deur sy brein
'n wens:
'n ewige beweging van marmerbeelde
op Rome se wit pleine;
die skilder van 'n vrou wat anders is,
sonder oë
sodat sy die grafstene langs die park
nie kan sien nie;
die herlewing van portretgesigte —
oupa- en oumagrootjie in swart,
dansend agter die ewige glas
in sy rooi woonstel met die leë
bed.

DIE BIBLIOTEEK AS IDEOLOGIES-NEUTRALE INSTELLING: 'N BIBLIOTEEKFILOSOFIE

1. *Wat beteken 'filosofie'?*

Aan die woord 'filosofie' kan baie verskillende betekenisse geheg word. In die vierde uitgawe van *The Concise Oxford Dictionary* word die woord soos volg verklaar: „Love of wisdom or knowledge, esp. that which deals with ultimate reality or with the most general causes & principles of things.” In die vakfilosofie en in die alledaagse taal word die woord 'filosofie' in talle ander betekenisse gebruik. Aangesien dit hier spesifiek om 'n biblioteekfilosofie gaan, is die bogenoemde aanhaling voldoende. Dit toon dat met 'filosofie' die algemene grondslae van iets bedoel kan word.

Hoewel dit in hierdie artikel nie gaan om die vakfilosofie nie, het die volgende ook op die biblioteekwese betrekking:

We can avoid the critical examination of our ultimate beliefs and basic assumptions, but we cannot avoid having ultimate beliefs and basic assumptions . . . The alternatives are not those of having or not having such beliefs; they are those of having examined or unexamined beliefs.¹

2. *Wat beteken 'biblioteekfilosofie'?*

Die besef dat die werking van die biblioteek teruggevoer kan word tot sy doel en dat dit die grondslae en die funksies van die biblioteek bepaal, het gelei tot die huidige pogings om 'n biblioteekfilosofie te formuleer. Irwin wys tereg daarop dat 'n biblioteekfilosofie per slot van sake handel oor die doel wat die biblioteek nastreef.² Broadfield sê dat as om 'n biblioteekfilosofie gevra word, dit 'n vraag is om „a statement of what the library should aim to do and to be”.³ In terme hiervan word al die aktiwiteite van die biblioteek dan geregverdig.

Sedert die mens begin het om op groot skaal gedagtes op skrif te stel, het daar instellings ontstaan wat 'biblioteke' genoem is. Dit is egter maar gedurende die afgelope eeu dat die studie van die biblioteekwese intensief aangepak is. In die huidige eeu het dit vir die eerste keer moontlik geword om van 'n biblioteekwetenskap te praat. Groot dele van hierdie ont-saglike studieterrrein lê nog onontgin; die biblioteekfilosofie is een van hulle.

'n Rede waarom die biblioteekfilosofie so min aandag kry, is omdat die biblioteekpersoneel daaglik met roetine en ander noodsaaklike werk besig gehou word.⁴ Teoreties behoort die biblioteek⁵ eers oor sy doel en grondslae te besin en dit daarna

in die praktyk toe te pas. Oor die algemeen was die historiese verloop egter anders. Omdat die biblioteek daar is as 'n gegewene, is dit vir die personeel moontlik om die werk soos in die verlede voort te sit. Hieruit volg dit dat 'n biblioteekfilosofie nie direk met die biblioteekroetine te make het nie.⁶ Dit doen egter nie afbreuk aan die fundamentele belang van 'n biblioteekfilosofie nie, want 'n „philosophy of librarianship has certainly practical bearings”.⁷

Hieruit moet nie afgelei word dat daar nooit oor die doel van die biblioteek nagedink is nie. Dit was egter steeds bysaak. As gevolg van inersie was die neiging eers om maar net voort te gaan soos in die verlede. Om hierdie rede het die biblioteek 'n baie stadige ewolusie deurgemaak van bewaar-tot benuttingsinstelling. Met die totstandkoming van 'n biblioteekwetenskap het die besef deurgedring dat die doel van die biblioteek al sy funksies bepaal.

3. Die bewarings- en die benuttingsfunksie

Irwin gee die volgende definisie: „Librarianship has been defined as the collection, preservation, organization and use of recorded communications.”⁸

Aanvanklik is die klem op die bewaring van boeke gelê. Dit is te begrype, want eers moes alle boeke met die hand geskryf word. Geskrewe stukke was skaars en duur. Vandag is die bewaring van boeke nie meer die belangrikste funksie van die biblioteek nie. Immers, as die biblioteek net boeke moes bewaar het, sou geen orde in die versameling seker nodig gewees het nie. Sedert die uitvinding van die drukkuns het die aantal boeke vinnig vermeerder. Die gevolg was dat die individuele boek nie meer so kosbaar soos vroeër was nie. Baie eksemplare van dieselfde boek was beskikbaar en boeke het aansienlik goedkoper geword. In plaas van die bewaarfunksie het die benutting van die boekvoorraad die hooffunksie van die biblioteek geword.⁹ Die boeke moet sover moontlik aan elkeen beskikbaar gestel word met die minste moontlike beslommernis. Die biblioteek moet die regte boeke verskaf aan die leser wat dit wil hê, op 'n vinnige, volledige en ekonomiese manier.¹⁰

In die hedendaagse biblioteek is daar talle kenmerke wat daarop dui dat die doel die benutting van die boekvoorraad is. Die katalogus is ingevoer sodat die leser hom maklik in die boekvoorraad kan oriënteer. Die biblioteekgebou word op 'n sentrale plek opgerig en die diensure is langer gemaak en op geriefliker tye. Die boekvoorraad word gehuisves in gerieflike oop rakke, wat so gerangskik is dat die leser die verlangde boek maklik kan uitsoek. Daar is selfs verder gegaan. Vir diegene wat as gevolg van die omstandighede nie 'n biblioteek kan besoek nie, is spesiale biblioteekdienste ingestel, bv. vir seeliede, reisigers op skepe, hospitaalpasiente, blindes, ge-

vangenes, ens. Vir mense wat in afgeleë streke woon, is reisende biblioteke daargestel. Die doel is om die boek orals uit te dra en aan elkeen beskikbaar te stel.¹¹

In hierdie artikel bepaal ons ons by die huidige situasie. Daar bestaan tans algemene eenstemmigheid dat die belangrikste funksie van die biblioteek die beskikbaarstelling van boeke is. Barbara Kyle definieer bv. 'n biblioteek as „any collection of books organized for use.”¹²

4. Die openbare leesbiblioteek

'n Verdere vraag moet beantwoord word: waarom word biblioteekboeke gelees? Daar is hoofsaaklik drie doeleindes: onderwys, navorsing en ontspanning. Biblioteke wat ingestel is op studie en navorsing is gewoonlik nie vir elkeen toeganklik nie en die doel waarvoor hierdie biblioteke bestaan, is gewoonlik duidelik omlyn. 'n Universiteitsbiblioteek het as doel die verskaffing van voldoende boeke vir studie en navorsing. Die keuring van boeke geskied op 'n betreklik eenvoudige grondslag. Die ideaal is om die gesaghebbendste, volledigste en jongste vakliteratuur in voorraad te hê.

Ons gaan ons aandag egter by die openbare leesbiblioteek bepaal. Hier is dit baie moeiliker om die algemene doel te bepaal. Is dit volksoopvoeding of is dit ontspanning? Irwin sê:

The earlier advocates of the public library stressed its educational value for the humbler reader at the expense of other purposes. Most people to-day on the other hand incline to regard it rather as a public service meeting a public demand.¹³

Dit is dus nie nodig om uitsluitel hieroor te gee nie. Die aanvraag, d.w.s. die lesers, bepaal of die klem op opvoedkundige of op ontspanningsmateriaal gelê word. Die opvoedkundige boeke sal noodwendig van 'n nie-tegniese aard wees.

Die keuring van boeke vir die algemene publiek lewer groter probleme op as dié van 'n studiebiblioteek. In die geval van die laasgenoemde is die behoeftes makliker bepaalbaar, want die lesers vorm 'n duidelik bepaalbare groep, hulle behoeftes is min of meer bekend en opvoedkundig is hulle op ongeveer dieselfde vlak. 'n Ander opsig waarin die keuring van boeke vir 'n openbare biblioteek groter probleme oplewer, is die maatstawwe waarvolgens veral ontspanningslektuur as „goed” of „sleg” bestempel word. Hierdie maatstawwe is veel meer vloeiend as in die geval van vakliteratuur.¹⁴

Uit die voorafgaande blyk dit dat die hedendaagse biblioteek sonder uitsondering dié boeke aan die leser wil lewer wat hy nodig het. Dit help immers nie om 'n groot voorraad boeke aan te hou as daar nooit 'n aanvraag daarvoor is nie; dan word die biblioteek weer bloot 'n bewaarplek.

Maar moet die biblioteek boeke lewer wat skadelik vir die betrokke individu kan wees, of kennis beskikbaar stel wat

hy kan misbruik? Met ander woorde moet die biblioteek kant kies in ideologiese en morele sake? Moet boeke gekeur word op grond van die meerderheidsmening in die gemeenskap? Hierdie vrae kan nie beantwoord word alvorens daar besluit is of die biblioteek in diens staan van die gemeenskap in die algemeen of in diens van elke individu in die gemeenskap nie.

5. *Die individu en die gemeenskap*

„Die gemeenskap” is ’n begrip. Ons kan dus streng gesproke nie sê die gemeenskap wil dit of dat doen, of dat dit sus of so voel nie. Personifikasies behoort nie aan die gemeenskap toegeskryf te word nie. Daar is nie so iets soos ’n konkrete gemeenskap nie. Daar is slegs individuele persone. Op grond hiervan lyk dit asof die biblioteek voorbestem is om ten gunste van die individu te besluit: dat dit in diens staan van elke individu eerder as in diens van die gemeenskap.

Die saak is egter nie so eenvoudig nie. Die individu maak daarop aanspraak dat hy sekere regte binne die gemeenskap besit, bv. vryheid van denke. Gewoonlik word egter gesê dat regte ook verpligtinge meebring:

But the right of freedom of thought is not granted to a man by society, and carries with it no obligations to society. It does imply obligations, but they arise from the relationship of each separate man to every other, and consist in the duty to respect the other's freedom to think for himself.¹⁵

The human being is the most ultimate of ends, his free condition his highest condition, freedom of thought the most fundamental element in his freedom, and the library one of the first essentials in maintaining it. The philosophy of librarianship which embodies this principle is not constructed on the usual basis of the library's obligations to society, but on the basis of the library's service to man and society's obligation to man, hence the obligation of society to the library which serves man.¹⁶

Op hierdie wyse word die saak ten gunste van die individu besleg. Daar is egter ander redes waarom die biblioteek hom genoodsaak voel om hom eerder tot die individu as tot die gemeenskap te rig. „Die gemeenskap” is ’n vae begrip. Boeke behoort nie aangeskaf te word bloot omdat „die gemeenskap” daarvan sal hou nie. Die vraag wat eerder gevra moet word, is: is daar individuele lesers wat dit sal aanvra? Om ’n boek aan die gemeenskap beskikbaar te stel, is om dit aan elkeen en aan geeneen beskikbaar te stel. Die gemeenskapsmening is dié van die „gemiddelde persoon”, maar daar bestaan nie so iemand nie. Twee gesaghebbendes in die biblioteekwêreld, W. I. Fletcher en C. Cutter, wys daarop dat die individuele leser by boekkeuring voor oë gehou moet word, want „one cannot select for some abstract mass of readers”.¹⁷

6. *Is die biblioteek 'n massa-medium?*

Sommige wil van die biblioteek een van die massa-media maak met as doel „to reach large groups of readers with the same message”.¹⁸ Dit is duidelik dat hierdie probleem 'n onderdeel is van die vraagstuk wat in die vorige afdeling behandel is.

Die bekende R. A. Ulveling wys daarop dat die radio, die televisie en die dagpers massa-media is. Elkeen van hulle bring min of meer dieselfde boodskap, op dieselfde tyd en op dieselfde manier:

. . . the public library . . . is not a mass medium providing one message for all, but it is rather a medium for serving masses of individuals . . . whereby each gets the precise thing that is best suited to his particular needs, to his ability, to his interest, and to his background.¹⁹

Deur middel van die radio en koerante maak ons daaglik met dieselfde dinge kennis, ons dra dieselfde soort klere, gebruik dieselfde vervoermiddels, word op dieselfde manier gebore en op dieselfde manier begrawe. Die biblioteek loop gevaar om by hierdie eenvormigheid ingesleep te word:

One of the unique features of the library collection was the fact that the reader could find books there of every complexion, that he could find ideas aired there which would not be disseminated through the agencies of mass communication. This function makes the library most suspect in the eyes of the equalitarian, for this diversity is dangerously subversive of their conception. Censorship becomes much more understandable if one accepts this view. It is the aim of the equalitarian to discourage controversy and discussion in order to preserve essential community uniformity. To talk of presenting trustworthy information on all sides of a subject, to think of furnishing people with evidence which can broaden their understanding of a problem, to try to present contemporary issues in their full complexity violates their cardinal principles.²⁰

(word vervolg)

SKYFIES

DIÉ WATER IS TE DIEP VIR MY

Vir die jonger skrywers — vir sover 'n ontleding van die skryfkuns moontlik is, 'n nabetraging.

Daar is skrywers wat sommer so praat-praat die nette in die diep water laat hang; daar is ander skrywers wat die water behoorlik laat spat, tot jy hom mooi in die gate kry en sien: my magtig, hy staan agterstewe omhoog in 'n voetewasbalie en diepseeduiker speel!

DUBBELLOOP-SIEKTE

As 'n adenoïede kritikus so toe neus, toe neus nie kan ruik van watter stoffasie 'n digwerk gemaak is nie maar nogtans die skrywer verdoem en met dubbele slae vervolg kan jy seker wees: dié kritikus ly aan paranoïe.

BERIG OOR 'N DIGTER

„Hy het hom in dié jare onderskei deur die pragtige versameling stylsoorte waarmee hy aan elke tydskrif se smaak afsonderlik kon voldoen.”

AAN DIE NEDERLANDER WAT WOU WEEET

„Nee, Vriend. Kyk daardie gaste was die manne wat letterkunde met mes en vork geniet. Vir hulle slegs die groot gebaar, die bekende en erkende geselsies oor Hooft en Vondel en die skrywers van 'n bestudeerde vorige eeu. Maar dit gee jou darem nie die reg om te dink dat sommige van ons nog nie van Claus en dié mense gehoor het nie. Hulle word selfs êrens bestudeer, maar sonder die gebare en borshemdery . . .”

VOORGESKREWE BOEKE

Ek hoor: sommige word voorgeskryf ter wille van die letterkunde self, enkeles t.w.v. die skrywer, en ander weer t.w.v. die samesteller, en nog 'n klompie om die uitgewers tevrede te stel. Almal moet 'n beurt kry — of die boeke voorgeskryfbaar is of nie. So verdeel ons die winste. En as dit nou nie ekonomiese kommunisme is nie is dit intellektuele uithongering om dié moord nou 'n mooi naam te gee.

KORTBEGRIP

1. Die Sestigters se grootste tekort is die teveel te onder.
2. Die klompie Sestigters het dikwels my meegevoel opgewek. „Dis net daar waar die moeilikheid lê,” sê my ou man. „Hulle hou my opgewek.”
3. Die belangrikste gemis in party hedendaagse prosa is die skrywer. En in party skrywers die prosa.

DIT RALL DAREM!

Henk of Spi-rall, die kritici sê dit rall darem. My oë gelees tot ek vall sien maar kon nie dieselfde goed sien as die opgewondenes nie. Ek kyk dalk skell.

APORIE VAN DIE CAPEADOR

'n Jaar of wat gelede hoor ek het 'n buitelandse student by 'n kulturele attaché kom inligting soek oor Elisabeth Eybers.

„Elisabeth Eybers? Die naam klink bekend. Ek sal navraag doen en u laat weet.”!!

DEFINISIE

WAT sê 'n kulturele attaché is 'n „persoon (gew. 'n geleerde of 'n kunstenaar) toegevoeg tot sy eie land se ambassade of gesantskap i/d vreemde om sy volk se kulturele bedrywighede te bevorder deur samewerking te soek of nuwe aanknopingspunte te vind.” Nou toe nou!

DUIWELINA IN DIE BOS

Eers dag ek sy blaas musiek uit die groot koper tregter — bastuba of 'n ding. Dis nou Duiwelina op Chris Barnard se jongste boek. Maar my man se twee keer kyk (Duiwelina is mos nakend!) laat my toe ook sien die kind speel nie musiek nie. Nee, sy sit met skroomvallige vingers 'n helse Franse horing en rook. Blaas die hele voorblad vol rookringetjies, amper soos Karel Schoeman se fakkellige op sy boek van lang geleë.

STOFOMSLAE

Al minder ontwerp; al meer ontwerpseel.

WRAAK IN TRURAT (BY DIE TAALMONUMENT)

'n Klomp Kaaplandse taalonderwysers is in die Paarl tydens 'n konferensie 'n gratis uitstappie aangebied na die terrein bo-op die berg waar die taalmonument sal kom. *Nie 'n enkele* het van die aanbod gebruik gemaak nie. Glo 'n subtiële vorm van wraak omdat een van die stadsraadslede nie kon sê waar Gideon Malherbe se historiese huis is nie!

*In ons land bier iewers, êrens,
word ons moedertaal vermoor.*

Bloeddorstig die uwe,
OU GRIETJIE.

BOEKE ONTVANG

HUMAN EN ROUSSEAU, KAAPSTAD

Judah, Aaron: Tommie met die gaatjie in sy skoen (Geïl. deur Sheila Hawkins)	R1.50
Grimm, Jakob en Wilhelm: Hansie en Grietjie (vert.) (met tekeninge deur Jo Kampen)	R1.35
Merwe, Andre le R. v.d.: Die wit Horison (Antarktiese Dagboek-verhaal Des. 1959—Jan. 1961)	R2.50
Zyl, Kobus van: Die voëls kies 'n koning (Ou Afrikaanse sprokie oortel deur . . .)	R1.35

ACADEMICA, PRETORIA

Cloete, T. T.: Joernaal van Jorik, D. J. Opperman, behandel deur, (Blokboeke nr. 11)	65c
Elsschot, Willem: Kaas (Met aantekeninge deur prof. dr. A. P. Grové)	R1.50

VOORTREKKERPERS, JOHANNESBURG

Kruger, G. J.: Draaispeël	R1.75
Mikro: Kaptein Mias (Sias en Mias-reeks nr. 13)	R1.05
Kleinjan (Sias en Mias-reeks nr. 14)	R1.05

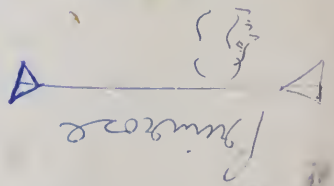
Gedruk deur T. W. Hayne Beperk (Hayne en Gibson), Doornfontein,
Johannesburg. F1395.

10.30

Cyech Cyech

~~Tsjeqja~~ Tsjeqja

~~Tsjeqja~~

Strenkany

011 - 583634